

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 3 • 2024 • 88. årgang

Dannelse

Program for dannelse **side 6**

Folkeleg opplysning **side 18**

IKV-personalets unike mulighet **side 24**

Tom Arne Møllerbråten,
redaktør

Dannelse må være mer enn selvutvikling

Blir man mer eller mindre egosentrert av å gå folkehøgskole? Er ikke folkehøgskole det ultimate konseptet for bare å gjøre det man liker, og nesten ingenting av det man ikke liker? Ni måneder «på leir» med kule linjer og morsomme valgfag, og ingen prøver, eksamener eller karakterer. Sett utenfra kan det nesten høres ut som et år uten ansvar, forpliktelser og kobling til virkeligheten der ute.

Vi vet at mange elever har en spennende reise i sitt eget liv i løpet av disse månedene de går på folkehøgskole. Mange kan fortelle at de er blitt tryggere i seg selv, at de i større grad tør å være seg selv, ja, også at de vet mer om hvem de selv er. Mange har tilegnet seg ferdigheter og kunnskaper de tidligere ikke hadde, og utallige turer utenfor komfortsonen har gjort dem modigere enn de var før. Det er ikke tvil om at det foregår storstilt selvutvikling på folkehøgskole.

Selvutvikling er bra, også for samfunnet, men hvis dette var alt, ville vi da kunne snakke høyt om dannelse? Hva er forskjellen på selvutvikling og dannelse? Hvis selvutviklingen først og fremst kjennetegnes ved blikket mot en selv, vil dannelse ha blikket utover, mot fellesskapet, samfunnet, historien, kunsten og naturen.

Den danske psykologen og samfunnskritikeren Svend Brinkmann har satt søkelys på «opplevelsessamfunnet» og vektleggingen av det subjektive i vår kultur. Den felles, objektive virkeligheten blir borte. «Der hører jeg til de som – lik Platon – sier at sjelen skal dreies vekk fra egoet og ut mot verden. Det er en dannelsesprosess, hvor man nettopp overskrider det subjektive og når ut til en felles virkelighet», sier han i intervjuet vi trykket i *steg* (nr 1 2024) tidligere.

Vi vet at mange elever erfarer kraften i fellesskap på folkehøgskolen, mange blir flinkere til å inkludere andre og til å glede seg over mangfold. Vi vet også at mange blir mer samfunnsengasjerte av å gå folkehøgskole. I fjor samlet elever inn over ti millioner kroner til bistandsarbeid. I møte med andre kulturer, utfordringer i samfunnet og økende global klimakrise er det nettopp på folkehøgskole mange erfarer at de kan gjøre en forskjell.

Så er det en side ved dannelsen jeg skulle ønske vi holdt høyere, og det er reisen bakover i vår egen historie. Det har levd noen før oss, som både har tenkt lure tanker og gjort viktige erfaringer. Vi bør ta med elevene til Aten, Jerusalem og Roma og derfra opp gjennom århundrene fram til i dag. Det er så mange steder og mennesker å besøke, og vi trenger ikke en gang fly dit. Vi kan lære av de beste og de verste eksemplene historien har å tilby.

Og til slutt, vi skulle ikke begynne å pusse støvet av dydene igjen da? Karakterdannelse? Aten, Jerusalem og Roma har noe å fortelle oss om akkurat det. •

Tom Arne

Steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole

Utgitt av Noregs Kristelege Folkehøgskolelag (NKF) og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole
P.b. 9140 Grønland, 0133 Oslo

Telefon: 22 47 43 00

E-post: nkf@ikf.no

NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:

steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøgskolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten

tom.arne@sagavoll.no

Telefon: 91 57 11 57

Redaksjonsråd:

Tom Arne Møllerbråten

Marie Wiland

Andreas Melberg

Julie Byberg Bø

Jon-Peter Asperud, Oslofjord

Ruth Silje Boklund, Stavern

Øystein Vegge, Sunnmøre

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design

Trykkeri: Aksell AS

Forside illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Abonnement: Kr 200,-

Norges Kristelege Folkehøgskolelag (NKF)

Kjersti Versto Roheim, Sagavoll fhs, leder

Geir Ertzgaard, Solborg fhs

Janne M. Severinsen, Sagavoll fhs

Øystein Vegge, Sunnmøre fhs

Lene M. Fredriksen, Kristiansand fhs

Tor Inge Askeland (leder IKF)

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)

Tor Inge Askeland, Kristiansand fhs, leder

Hildegunn Gjesdal Tennebø, Nordfjord fhs

Arnt Ole Grimstad, Sunnmøre fhs

Halvard Aase, Solborg fhs

Kjersti Versto Roheim (leder NKF)

Sekretariat

Andreas Melberg, daglig leder, andreas@ikf.no

Julie Byberg Bø, informasjonsrådgiver, julie@ikf.no

Johan Smit, økonomirådgiver, johan@ikf.no

Hilde Haugen, administrasjonssekretær, ikf@ikf.no

Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, marie@ikf.no

Mette Røstum, informasjonsrådgiver, mette@ikf.no

Terje Wehus, informasjonsrådgiver, terje@ikf.no

Steinar Sundvoll, organisasjonsrådgiver, steinar@ikf.no

Innhold

4 Grundtvig er ikke Gud

6 Program for dannelse

7 To ferske rektorer

10 «It takes a village»

14 Ut av dannelsesståka?

18 Folkeleg opplysning

21 Fotball og dannelse

22 Øyeblikk

24 IKV-personalets unike mulighet

26 Bokens historie

29 Skolesluttundersøkelsen 2024

30 Over 10 millioner samlet inn

32 Bokanmeldelser

34 Manus til morgensamling

36 Hva er dine grønne engler?

38 Et fast punkt

40 Nytt styre

41 Demokratibåten

42 Crossings 200

44 Folkehøgskolerådet

46 Quiz og kryssord

Grundtvig er ikke Gud – Vi eier folkehøgskolen i dag

Av **Andreas Melberg**,
daglig leder i NKf og IKF

Ja, vi elsker Grundtvig. Vi liker Kold også. De var viktige pionerer i folkehøgskolen, men – de var ikke guddommelige.

De var innovative, fremtidsrettede og litt rampete, men også feilbarlige. Folkehøgskolen står i dag ikke som en statue av gamle ideer, men som et dynamisk skoleslag som tilpasser seg og skaper fremtiden.

Pedagogisk frihet – vår superkraft

La oss begynne med det viktigste: folkehøgskolen er et fristed for pedagogisk kreativitet. Grundtvig og Kold hadde sikkert elsket nye trender og VR som læringsverktøy hvis de levde i dag. Poenget deres var aldri å låse oss til fortiden, men å gi oss friheten til å eksperimentere og tilpasse oss ungdommens behov. En motkultur som utfordrer det eksisterende.

Vi har metodisk frihet. Vi kan snu på femøringen og introdusere nye fag, diskutere verden på en annen måte, og utfordre elevene til å tenke utenfor boksen. La oss stå for at vi er forvaltere av en tradisjon som handler om frihet til å innovere, ikke om å gjenskape en historisk kopi.

Idealene i bevegelse – kjerneverdier består

Folkehøgskolen handler om utvikling, ikke om å sitte fast i gamle tankesett. Elevene i dag er ikke de samme som i Grundtvigs tid, samfunnet er ikke det samme – vi er digitale, har global oppvarming, og en ungdomsgenerasjon som har mer stress enn noen gang.

Så hva gjør vi med det? Vi utvikler oss. Vi justerer kursen uten å miste kjerneverdiene, og vi nekter å bli et skoleslag som stivner. De

som kjemper med nebb og klør for å holde fast på alt som var, risikerer å miste det som gjør folkehøgskolen relevant: evnen til å være motkultur der samfunnet trenger det mest. Så er det alle ansattes fellesoppgave å holde fast ved og definere hva som ikke skal rokkes ved. Kjerneverdiene i vårt møte med eleven i undervisning. Relasjonsverdiene eller som noen kaller skoleslaget: Relasjonskatedralen.

Nye lovforslag – myndighetene vil bestemme mer

Det er i dag en politisk sak hva som er folkehøgskole. Ny lov snekres sammen og myndighetene ønsker å dytte nye ord og formuleringer inn i formålsparagrafen, ord som er politisk farget. Dette kan gi politikerne styringsverktøy over det som alltid har vært folkehøgskolens domene. Hvis politikerne ønsker å gjøre folkehøgskolen til en fabrikk der bestillingen er å løse en samfunnsutfordring, må vi stå sammen og si klart fra: dette er vårt territorium. Vi bidrar gjerne, men vi skal velge selv.

Så, hvordan former vi fremtidens folkehøgskole? Vi må utfordre oss selv med blikk på røttene, ikke lene oss tilbake i «Grundtvigstolen» med kaffekoppen og si at vi har funnet svaret. Grundtvig er ikke Gud. Han ville sannsynligvis vært den første til å være motkulturen og utfordre til å se sin egen feilbarlighet.

Men samtidig må vi holde fast på det som fungerer. Relasjonsbygging, allmenndanning og pedagogisk frihet» Vi står på skuldrene til giganter, men vi må tørre å bevege oss videre. •

«Elevene i dag er ikke de samme som i Grundtvigs tid, samfunnet er ikke det samme.»

Inge Eidsvågs program for dannelse

Et program for dannelse¹ bør, ifølge Inge Eidsvåg, hvile på minst fem pilarer:

1. Kjenn deg selv. Det er søken etter erkjennelse som er viktig. Ikke en erkjennelse bare gjennom tankens kjølige kraft, men også gjennom poesi, dans, musikk, billedkunst – og myter. Disse tidløse fortellingene som holder verden sammen og gir oss tro på at det finnes en dypere mening i tilværelsen.

2. Lær å leve sammen med andre. Bare i et fellesskap lærer man seg selv å kjenne. Utenfor fellesskapet er vi ikke frie, men hjelpeløse. Likevel, det er også viktig å kunne stå opp mot fellesskapet, protestere, si nei. Stå alene om nødvendig. Denne livsholdningen vaksinerer mot likegyldighet.

3. Lær verden å kjenne – og tro at du kan forandre den. Kunnskapsløshet er en dårlig ballast i livet. Jeg tenker ikke bare på at vi skal kunne ta oss fram på den elektroniske highway, men at vi faktisk behersker noe – enten det er boklig eller praktisk kunnskap. Noe vi gjør til vårt eget. Her kommer vi ikke utenom tradisjonen. Det forråd av kunnskaper, erfaringer og

visdom som tidligere generasjoner har etterlatt oss. Alt det som har dannet menneskene som har levd før oss. På godt og ondt. Denne tradisjonen må vi kjenne og gjennomtenke. I dag er det også viktig at vi lærer om andre kulturer. Ikke bare fordi vi alle lever – og for alltid vil fortsette å leve – i det flerkulturelle samfunn, men også fordi det er en måte å forstå sin egen kultur på. Samtidig som barn og unge lærer om verden og den tradisjonen vi står i, må vi også skape handlingsberedskap og gi handlingsmuligheter.

4. Ta ansvar for fellesskapet og framtida. Menneskerettighetserklæringens ord om at «alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd» var et nytt kapittel i tenkningen, som vi ennå ikke har tatt de fulle konsekvensene av. I det 21. århundre må verdensborgeren ble et pedagogisk ideal. Å være verdensborger medfører forpliktelser. Vi kan ikke bare beskjeftige oss med hvordan elevene skal greie seg i verden, men også med hvordan verden skal greie seg.

5. Reflekter over vår egen og samfunnets utvikling. I Platons dialog *Protagoras* identifiserer Sokrates dygd med innsikt. Innsikt er ikke noe man kan innpode eller påføre andre. Innsikt er alltid noe selvutviklet, noe som vokser fram

hos den enkelte gjennom møter og samtaler med andre. Mennesket er den eneste skapningen som kan reflektere over sin egen eksistens. Men det ikke alltid like lett, man er ofte blind for egne holdninger og væremåter. Da kan det være nyttig å søke ståsteder utenfor seg selv. To slike byr seg naturlig fram: historien – og andre kulturer. Gjennom brillene til mennesker fra andre kulturer ser man at ens egen livsform kan fortone seg både eksotisk og underlig. Gjennom historikerens kikkert ser man at fortidas mennesker var som oss, men livsforholdene var annerledes. Derfor ble de annerledes. Dannelse innebærer en opplæring til å reflektere også over disse rammene [man lever innenfor]. Stille spørsmål ved sin egen livsform, slik at man blir i stand til å se seg selv med andres blick. Bare slik utvikles dømmekraft.

Under – eller over – disse fem fundamentene må kjærligheten ligge. •

¹ Hentet fra artikkelen «Å fullbyrde sin egen form».

Et program for dannelse» i *Dannelse*, Bernt Hagtvat og Gorana Ognjenovic (red.).

Av Julie Byberg Bø

To ferske rektorer om overgangen til folkehøgskole

Jorun Grønset Løvoll:

Ett år som rektor på Danvik folkehøgskole

Løvoll mener folkehøgskolen gir en viktig erfaring som ruste elevene for videre studier og arbeidsliv.

-Det har vært en periode med bratte læringskurver og mange spennende oppgaver, sier Jorun Grønset Løvoll.

Løvoll startet som rektor på Danvik folkehøgskole i fjor høst. 1. oktober runder hun ett år i stillingen.

Hun beskriver jobben som variert og utfordrende, der hun stadig støter på nye utfordringer og oppgaver.

Som tidligere folkehøgskoleelev, forelder til folkehøgskoleelever og barnebarn av en rektor ved flere folkehøgskoler, var hun godt kjent med skoleslaget før hun begynte som rektor.

– Jeg har alltid hatt en nær tilknytning til folkehøgskolen, sier Løvoll.

Frihet og danning i folkehøgskolen

– Danning er en grunnleggende del av alt vi >>

«Danning er en grunnleggende del av alt vi gjør.»

Jorun Grønset Løvoll

Asbjørn Tolo:

Åtte dager som rektor på Sagavoll folkehøgskole

Danning handler om å bygge mennesker i møte med mennesker, mener Asbjørn Tolo, fersk rektor på Sagavoll folkehøgskole.

Den første tiden har vært veldig bra, akkurat som det skal være når man begynner i en ny jobb, sier Tolo.

Asbjørn Tolo begynte som rektor på Sagavoll Folkehøgskole 1. august og stiller til intervju kun åtte dager etter skolestart.

Han beskriver oppstarten som noe kaotisk, men understreker at det er forventet når man trer inn i en ny rolle.

– Jobben vokser etter hvert som jeg leser meg opp og prøver å forstå systemene jeg skal sette meg inn i.

Tolo ser frem til at både elever og ansatte kommer tilbake etter sommeren, og mener at det er menneskene som er viktigst.

– Det blir learning by doing. Jeg er likevel trygg på at det kommer til å gå bra, da jeg har mange flinke folk rundt meg, sier han.

Overraskelser i systemet

Tolo har tidligere jobbet i staten, hvor det meste er regulert, og påpeker at han har måttet tilpasse seg folkehøgskolens frihet.

– Det er både fordeler og ulemper ved denne selvstendigheten, ellers har jeg ikke

jobbet lenge nok til å bli overasket, sier han.

Tolo arbeidet også på Solborg Folkehøgskole fra 2004 til 2007, og hadde dermed en del kjennskap til folkehøgskolen før han begynte som rektor.

– De tre årene på Solborg er vel de årene som formet meg mest, sier Tolo.

Han har merket en økt profesjonalisering på skolene siden den gang, særlig når det gjelder utformingen av fagplaner og arbeidet med verdidokumenter.

– Da jeg jobbet på Solborg, hadde jeg nesten ingen føling med verdidokumenter og styringsdokumenter. Nå ser jeg at dette er noe skolene tar veldig seriøst, sier han.

Han påpeker at folkehøgskolen generelt nok har endret seg siden han var lærer.

– Det var veldig medgangstider da jeg jobbet, og relativt enkelt å rekruttere til de gode linjene, som jeg ser har endret seg noe nå. Det er jo utfordringene og mulighetene i folkehøgskolen, sier Tolo.

Vil tenke langsiktig

Som rektor på folkehøgskole, opplever Tolo en annen type ledelse enn i ordinær skole.

«Jeg opplever en sterk bevissthet bak begrepet danning og at det bør brukes tid på.»

Asbjørn Tolo

– Man er en del av en organisasjon som er rigget for at rektorjobben skal lykkes. Man får hjelp til økonomi, hjelp til skoledrift, i tillegg til internat- og kjøkkenledere, sier han.

Tolo håper dette gir mulighet til å tenke langsiktig.

– I motsetning til grunnskolen, hvor daglige utfordringer kan dominere, gir folkehøgskolen rom for å fokusere på helheten.

Danning som kjerneoppgave

– Danning handler om å bygge mennesker i

møte med mennesker, sier han.

For Tolo er danning en sentral del av folkehøgskolens oppdrag. Han mener at folkehøgskolen gir tid og rom til å jobbe med danning på en måte som andre typer skoler kanskje ikke har mulighet til. Han mener danning er en livslang prosess som er dypt forankret i folkehøgskolens egenart.

– Jeg opplever en sterk bevissthet bak begrepet danning og at det bør brukes tid på. Men igjen, etter åtte dager har jeg ikke to streker under svaret, sier han.

Menneskelig å lengte sammen

– Jeg ser frem til å fortsette å utforske og bidra til den spennende dannelsesprosessen som foregår på Sagavoll folkehøgskole, sier han

Tolo er glad for å være tilbake i folkehøgskolen.

– Jeg tror samfunnet skriker etter ekte og menneskelige ting.

Han stiller seg spørsmål om hva det vil si å være menneske i 2024.

– Vi blir utfordret gjennom sosiale medier, algoritmer og kunstig intelligens? Snart kan jo maskiner gjøre jobbene bedre enn oss, men hva er da et menneske?

Tolo mener det er viktig å være bevisst på å bruke sin menneskelighet i møte med arbeid og hverandre.

– Det er et dannelsesbegrep som hører hjemme i folkehøgskolen, som man bør konkretisere mer og få inn i debatten om hva folkehøgskole bidrar med i samfunnet.

Tolo tror elevene trenger det.

– Elevene er sultne etter autentisitet og menneskelighet. Noe som er ekte, for det er noe mange ikke har eller kan i dag, sier han. •

«It Takes a Village» - Om elevklare folkehøgskoler

«It takes a village to raise a child» er et afrikansk ordtak som ofte brukes i førskolen om at oppdragelse og sosialisering er hele landsbyens oppgave. Samme tanke gjenspeiles i folkehøgskolens sosialpedagogiske arbeid: Hele skolen behøves for å være en del av og støtte opp under arbeidet med elevenes vekst og læring,

Av Odd Haddal

Folkehøgskolen er ikke alene med sine tanker om at den sosiale settingen er en del av skoleopplevelsen. Rundt om i verden finnes det utallige kostskoler og studiesteder som tilbyr elevene og studentene bolig, måltider, trivsel, tjenester og sosialt liv på campus under studietiden. Over hele verden er høyskoler og universiteter opptatt av å bedre studentenes møte med og første år på campus – *the first year experience* – for å unngå at de slutter. Forskning fra f.eks. Australia viser at det er ikke nok med bare å gjøre undervisningen bedre, alle deler av skolen må samarbeide og trekke i samme retning (Stone, 2005). Dette har folkehøgskolen arbeidet med i lang tid.

Den elevklare folkehøgskolen

En elevklar folkehøgskole handler ikke om elevene som tilfredse kunder. Det handler om å ønske elevene velkommen til en dannelsesreise, et fellesskap der hele skolen er lagt til rette for å inkludere elevene i samvær

der de bor, lever, vokser og lærer. Sosialpedagogisk arbeid er en umistelig del av folkehøgskolens identitet. Skolen blir et eget og levende praksisfellesskap, samtidig som den har tilknytninger til resten av samfunnet, både før, under og etter året.

Selv om bofellesskap finnes på skoler overalt, er folkehøgskole noe for seg selv. Det folkehøgskolen særpreges av, at internatet – hybelen/rommet, korridoren, matsalen, stuene, tunet, reisene – også er en lærende arena, et sted der livet og aktivitetene er en del av skolegangen. Stedet og praksisen er læringsfaktorer, læringsprogrammet på internatet er innbakt i *a school-wide pedagogy*. Det blir «et lærende minisamfunn» som Øyvind Brandt (2023) kaller det, der elevene skal møte pedagogiske utfordringer ikke bare i klasserommet og undervisningen, men de skal gjennomsyre skolens mål, planer og praksis. Oppdrag som romvask og elevrådsmedlem er ikke bare praktiske og sosialiserende oppgaver, de er også læringsaktiviteter som skal bidra til målet om dannelse og fellesskap.

Folkehøgskolen er elevklar. Det vil si at alle sider ved skolen inngår i elevens læring, vekst og utvikling. Siden det er allmenndanning og livsopplysning som er skolens «pensum» og målsetting, er både undervisning og annet samvær nødvendige sider ved skoleåret. Elevene skiftes ut hvert år, og skolen er pålagt å legge samværet til rette for

elevene og å ha elevene boende på tunet.

Hvert år må skolen fornye fellesskapet innenfor rammen av hva det vil si å være folkehøgskole, nye elever og nye muligheter til å fornye læringsprogrammet. Både planer og praksis kommer under lupen, men to forhold blir værende. For det første dreier det seg om at allmenndanning er et pedagogisk krav til skolens liv i tillegg til undervisning og skoletimer (til forskjell fra andre skoleslag), for det andre at elevene har krav på et godt fysisk og psykososialt miljø (i likhet med andre skoleslag). I folkehøgskolen skal imidlertid miljøet ikke bare være et trygt og godt sted å lære, det skal være læring i seg selv.

Fra hjem til fellesskap

Folkehøgskolen var i begynnelsen tette knyttet til gårdslivet og bondesamfunnet, – ordet 'tun,' som i Soltun, var tidligere mye brukt i folkehøgskolenavn – og hjemmet var lenge modellen som elevene fikk opplæring etter. Et kjent og kjært uttrykk var også at «skulen er ein heim, og denne heimen er ein skule», som Framnes ungdomsskule (folkehøgskole) formulerte det i 1897. Folkehøgskolen skulle ikke være en idyll: «Her skal dere bo under samme tak, alle har dere skarpe kanter. Når dere slipes mot hverandre, fyker det gnister» (Leine, 1993, s. 58), men familieverdier skulle binde dem sammen. Etter hvert ble perspektivet utvidet,

Foto: Shutterstock

og fellesskapet overtok som begrep for oppholdet på skolen. Lærerne bodde som regel på skolens område, men i dag flytter mange lærerne ut og stipendiatene (stippene) inn, og tunet er i større grad blitt til en campus, et skoleområde. De skarpe kantene og gnistene kalles nå for meningsbrytning, grenseopp ganger og dialog i et reflekterende fellesskap (Lövgren, 2018). Etter hvert ble også fellesskapet sterkere knyttet til det store fellesskapet, samfunnet, og demokratisk deltagelse og engasjementet for fremtiden får klarere linjer (Lövgren et al., 2023).

Danning og demokrati

Danning er en prosess og relasjon, ikke bare

«Oppdrag som romvask og elevrådsmedlem er ikke bare praktiske og sosialiserende oppgaver, de er også læringsaktiviteter som skal bidra til målet om dannelse og fellesskap.»

«det som sitter igjen etter at man har glemt alt man har lært». Det er et skapende samspill mellom menneskets forhold til seg selv, til verden og til samfunnet. Allmenndanning i folkehøgskolen innebærer «å forholde seg til seg selv og andre i et tett miljø der fellesskapsansvar tvinger hver og en til å foreta noen valg» (Meling, 2011, s. 67).

En av rammene for sosialpedagogikken i folkehøgskolen er demokrati som livsstil, og demokratisk dannelse er et sentralt begrep. Fellesskapet er ikke bare et dannende, men også et demokratisk fellesskap, «et sted eller om en vil, del av et fundament, en byggestein, i et samfunn som legger til rette for å fostre til og vedlikeholde et demokrati» (Knutas,

>>

«I folkehøgskolen skal imidlertid miljøet ikke bare være et trygt og godt sted å lære, det skal være læring i seg selv.»

<< 2011, s. 102).

Skole og utdanning er «demokratiets fødselshjelpere», hevdet den amerikanske pedagogen John Dewey, og understreket ideen om demokrati som kjerneverdi for fellesskapet. Dewey er kjent som forkjemper for erfaringspedagogikk. Der står vekselvirkningen mellom kunnskap og handling sentralt, noe som kommer fram i uttrykket *learning to do by knowing and to know by doing* (oftest forkortet til *learning by doing*). Han skildret demokratiet som et «skapende demokrati» i to former. Den første var demokrati som en politisk mekanisme, et flertallsstyre «med visse etiske idealer». Den andre formen var demokrati som en personlig livsform, et ideal, og den er en forutsetning for den politiske: «*A democracy is more than a form of government; it is primarily a mode of associated living*» (sitert i Vaage, 2000, s. 37). Dewey mener at «demokratiet er en personlig form for individuelt liv».

Personalet og korpsånd

Folkehøgskolelærere har et sterkt engasjement for skoleslagets kjerneverdier og viser «korpsånd i sin læreraterferd», hevder forskere (Christophersen *et al.*, 2011). Korpsånd, følelsen av felles plikter og felles ansvar, er ikke sjelden et kjennemerke også for hele skolens personale. Ellers trekkes også tanken fram om at det å være folkehøgskolelærer ofte er en «livsstil» for lærere «who embody learning» (Lövgren *et al.*, 2023).

Hva er det som er spesielt ved å arbeide på en folkehøgskole? I folkehøgskolen er alle de ansatte en del av skolens læringskultur, både lærere og praktisk personale (IKV-personalet). Alle medvirker i skolens sosialpedagogiske arbeid. Mesteparten av lærernes arbeidsår omfatter undervisning, men en vesentlig del er viet til sosialpedagogiske oppgaver blant elevene. Allmenndanning er målsettingen for dette arbeidet, uansett om

det foregår i internatet, i klasserommet, på tunet, på reiser eller på kjøkkenet. Danningen fremmes gjennom både praktiske oppgaver og undervisning, og en elevklar holdning – å se, lytte til og komme elevene i møte – er et felles ideal. Elevene kan føle seg litt forlatt når de kommer til tunet, men når de møtes av ansatte

som ønsker å bli kjent med dem og forstå hva som motiverer dem, skaper det en tilhørighet som hjelper dem gjennom året. Egnede fasiliteter, egnede aktiviteter – praktisk og pedagogisk – og verdibevisst og lyttende personale er med på å skape et miljø der elevene føler seg verdsatt. Gjennom samspill og brytninger

skaper elevene og personalet et lærende og reflekterende samfunn.

Fellesskapet som landsby

Et særtrekk ved den norske folkehøgskolen er at alle elevene hvert år har sin *first year experience*. Skolens sosialpedagogiske arbeid dreier seg om å gjøre dette 'første året' til en sosialisering- og dannelsesreise, slik at «det beste året av mitt liv» blir et vesentlig år for elevenes liv. Det er viktig å samle og dele den praktiske erfaringen med å gjøre folkehøgskolen til et elevklart bofellesskap. Skoleslaget

har ikke bare verdifulle erfaringer å dele på det pedagogiske feltet, men det sosialpedagogiske arbeidet i folkehøgskolen kan også gi høyskoler og universiteter verdifulle innspill til deres arbeid med å bli studentklare steder.

Folkehøgskolens sosialpedagogiske arbeid er en del av en større sammenheng, nasjonalt,

nordisk og i enda videre perspektiv. «*It takes a village to raise a child*» signaliserer samspill, tilhørighet, medmenneskelighet og et felles ansvar, og understreker det som sosialpedagogikkens far Paul Natorp sa: «Mennesket blir kun menneske gjennom det menneskelige fellesskap» (Mathiesen, 2008). •

«Danning er et skapende samspill mellom menneskets forhold til seg selv, til verden og til samfunnet.»

Referanser

- Brandt, Ø. (2023). *Uten fasit – en bok om folkehøgskolepedagogisk tenkning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Christophersen, K-A., Elstad, E. & Turmo, A. (2011). «Hva forklarer folkehøgskolelæreres korpsånd?» I Ohrem & Haddal, *Med livet som pensum*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 105-110.
- Knutas, A. (2011). «Folkehøgskolen i Norge – en bidragsyter til demokrati?» I Ohrem & Haddal, *Med livet som pensum*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 91-103.
- Leine, M. (1993). *Mellom hverdag og visjon – fra ungdomsskole til folkehøgskole 1893-1993*. Oslo: Noregs Kristelige Folkehøgskolelag.
- Lövgren, J. (2018). *The Reflective Community – Learning processes in Norwegian folk high schools*. Doktoravhandling. Oslo: Menighetsfakultetet.
- Lövgren, J., Lysgård, J.A., Rahbek, R.K. & Hallqvist, A. (red). (2023). *The Nordic Folk High School Teacher – Identity, Work and Education*. Zürich: LIT Verlag.
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meling, L.S. (2011). «Menneskesyn og samfunnsyn i møtet med elevene.» I Ohrem & Haddal, *Med livet som pensum*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 67-74.
- Ohrem, S. & Haddal, O. (2011). *Med livet som pensum – danning og læringsprosesser i folkehøgskolen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Stone, C. (2005). "Promoting an Integrated Campus-wide approach to first year student retention". Accessed 300824. https://www.academia.edu/107554530/Promoting_an_Integrated_Campus-wide_approach_to_first_year_student_retention?
- Vaage, S. (2000). *Utdanning til demokrati. John Dewey i utvalg*. Oslo: Abstrakt forlag.

Foto: Shutterstock

En vei ut av tåka?

På et skolebesøk langt i nord spurte jeg en personalgruppe om hvordan de legger til rette for danning når de planlegger og gjennomfører sine undervisningsopplegg. I direkte nordnorsk stil kom spørsmålet raskt i retur: *Hva betyr det egentlig å legge til rette for danning?*

Av Marie Wiland

Vi fikk en fin samtale om tema, men både gruppa og jeg strevde med å være konkrete. Lærerne jeg snakket med mente at dannelsesbegrepet er ullent og at det er vanskelig å peke på dannelseselementer i konkrete undervisningsopplegg og sosiale aktiviteter. Hvordan kan samtalen om dannelse blir mer konkret og mindre preget av tåkeprat?

Danske folkehøgskoler. I Danmark har de fått regler og definisjoner for det allmenndannende arbeidet. Lovverket der skiller mellom ferdighetslæring og undervisning av bred allmenn karakter (forkortet UBAK), der sistnevnte kan knyttes til dannelsesbegrepet. Minst 50 prosent av all undervisning på de danske folkehøgskolene skal være av allmenndannende karakter og ikke ren ferdighetslæring. Og de har fått retningslinjer for hva som er almenndannende eller såkalte UBAK-fag også.

På den danske folkehøgskoles hjemmeside står det at undervisning av bred generell karakter innebærer at undervisningen har: «[p]erspektiver af filosofisk, historisk, kulturell, politisk, samfunds- eller naturvidenskabelig karakter, hvori der indgår et menneske-, samfunds- eller natursyn.» Hjemmesiden slår også fast at folkehøgskolens formål er: «[a]t tilbyde undervisning og samvær på kurser, hvis hovedsigte er *livsoplysning, folkelig opplysning og*

demokratisk dannelse.»

Dette ligner veldig på forslaget til ny formålsformuleringen i den norske folkehøgskoleloven. NOU utvalget brukte også tid på å sette seg inn i den danske ordningen med UBAK-fag.

Vi har ennå ikke «danske tilstander» i Norge med tydelige definisjoner på hva et dannelsesfag skal inneholde. Men selv om den nye loven ikke er ferdig, er det lite som tyder på at folkehøgskolens dannelsesopplegg forsvinner. Finnes det noen konkrete retningslinjer vi kan bruke for å sikre at vi arbeider med dette formålet for øyet?

Dannelsesverktøy. I samtalen med den før omtalte lærergruppen tok de opp et viktig spørsmål: Hva er forskjellen på det en elev lærer gjennom sosialisering og det som er et resultat av en dannelsesprosess? Jon Hellesnes beskriver disse forskjellene i sin artikkel «Ein utdana mann og eit dana menneske» fra 1968. Ifølge Hellesnes er sosialisering mer preget av en passiv tilpasning til rådende normer, mens danning handler om en mer aktiv prosess med en spørrende tilnærming. (Brandt 2023)

I sin bok *Uten Fasit* forsøker Øyvind Brandt å gjøre mer håndfast det han også innrømmer kan oppleves som ullent, men peker på folkehøgskolelærer Inge Eidsvåg sitt konkrete forslag om et program for danning

som «må bidra til at elevene tenker kritisk og handler etisk» (Brandt, 2023, s 52). Brandt anbefaler også at hver enkelt lærer spør seg selv om undervisningen er fordomsspørrende eller fordomsbekreftende. Dette kaller han en hurtigtest for danning (Brandt 2023).

Dannelsesorientering. Et annet innsteg kan det den tyske pedagogen Wolfgang Klafki kaller en dannelsesorientering. Han sier at læring kun er danning når det fører til økt selvstendighet og ikke passiv reproduksjon av rådende normer som f.eks. ordensregler eller søppelsortering (Mathisen, 2018). Dersom vi har denne orienteringen, vil vi også lettere fange opp om det vi driver med har elevens selvstendighet og danning for øye.

Vi skal legge til rette for danning på alle skolens arenaer, men hva betyr en dannelsesorientering helt konkret når vi planlegger og gjennomfører undervisningen? I norsk folkehøgskole snakker vi ofte om undervisning i og med fag. Dette uttrykket betyr at vi underviser i faget, men samtidig bringer inn andre perspektiver og overordnede dimensjoner, for eksempel sosiale eller etiske sider.

Dannelsesfag. Dette er et vesentlig anliggende for den danske folkehøgskolelæreren Mette Øyås Madsen. Hennes bok *Seksuel dannelse – inspiration fra en højskolepraktik* handler om utviklingen av faget «Kjønn, >>

«Ifølge Hellesnes er sosialisering mer preget av en passiv tilpasning til rådende normer, mens danning handler om en mer aktiv prosess med en spørrende tilnærming.»

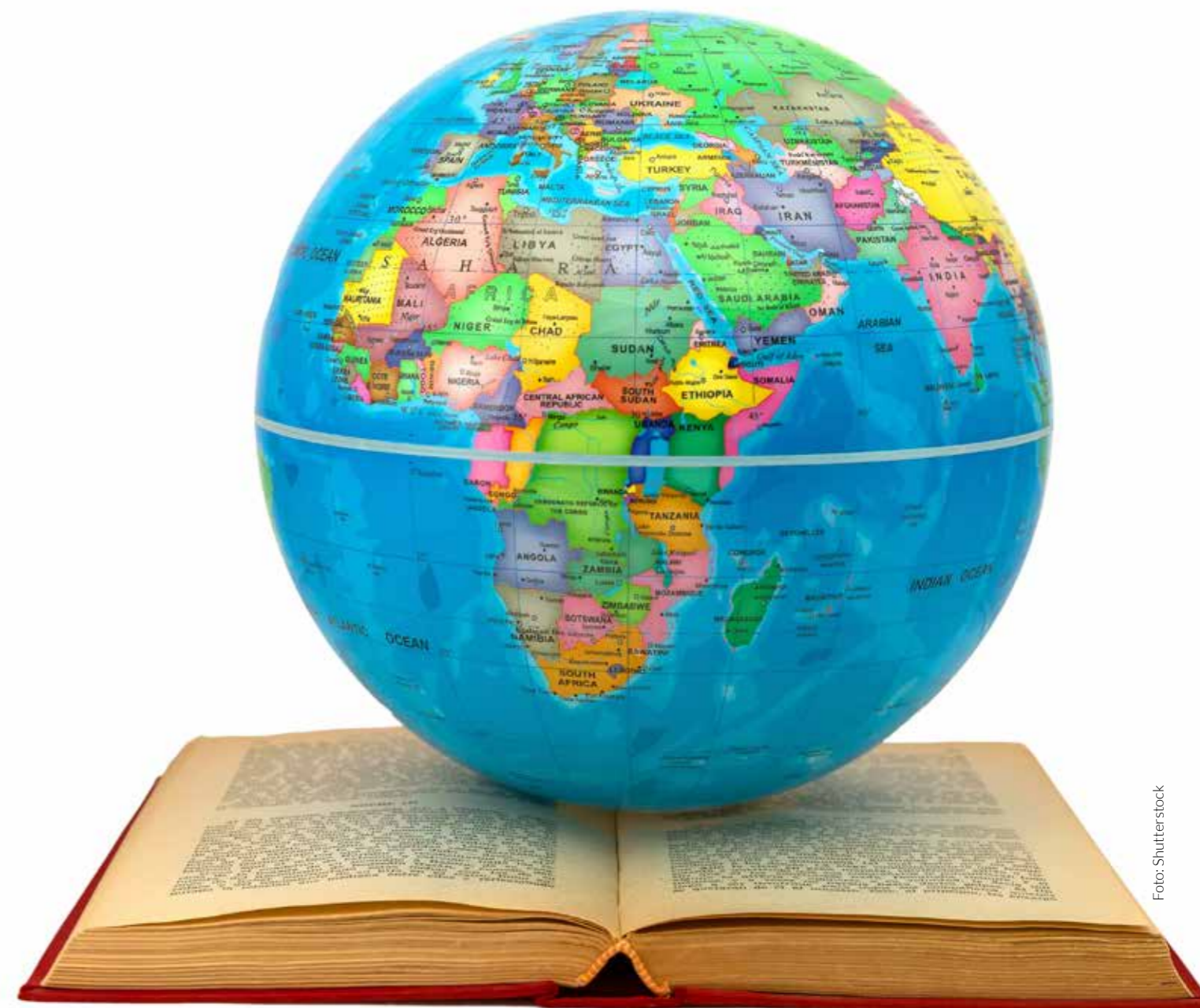

Foto: Shutterstock

«I arbeidet med seksuel dannelse er det faglige aspekt væsentligt, så vi ikke risikerer at reproducere uhensigtsmessige myter og normer om køn, krop og seksualitet.»

Mette Øyås Madsen

«kropp og seksualitet» til et dannelsesfag. Hun beskriver både hva som er særegent ved dette fagområdet, altså undervisning i fag, og hva som er naturlig å trekke inn og ta hensyn til av mer overordnede og kanskje tidsutfordrende tema. Det siste er undervisning med fag hvor faget går fra ferdighetslæring til et fag av bred almenndannende karakter.

I boka forteller Madsen om bakgrunnen for at Kjønn, kropp og seksualitet er blitt et sentralt fag på Brandbjerg Højskole. Forfatteren skildrer en reise sammen med elevene hvor faget utvikler seg fra en litt famlende start til en grunnpilar for både undervisning og samvær på hennes folkehøgskole. I begynnelsen manglet hun den faglige tryggheten. Løsningen ble en utprøvende og spørrende framgangsmåte. Hun sier at dette ga faget et dannende innsteg helt fra starten.

Forfatteren definerer seksuell dannelse som «individets dannelse til et seksuelt liv i fællesskab med andre. Som den bovlede [krevende] proces det er at blive et frit (vare den man er) og myndigt (tage ansvar for Sig selv Og andre) individ i seksuelle møder med andre» (Madsen, 2023, s 20).

Utfyller hverandre. Boken er gjennomsyret av eksempler på hvordan det almenndannende og det fagspesifikke kan fungere godt sammen og utfylle hverandre. Madsen viser helt konkret hvordan Grundtvigs pedagogiske grunntanker har en plass i hennes praktiske undervisning og hvorfor. Boken har også en egen del med konkrete eksempler på undervisningsopplegg hvor det f.eks. står hvilke dannelsesmål undervisningen har. Madsen har bevisst tatt noen valg slik at boken kan være et redskap for andre:

«Jeg er nået frem til, at jeg må kridte den seksuelle dannelsesbane op ved først at skrive kort om almen dannelse med en kobling til Grundtvigs tanker om «livsoplysning», «det historisk-poetiske» og «den levende vekselvirkning». Det giver rigtig god mening at trekke på denne begrepsramme i arbeidet med seksuel dannelse. I bogen her fører det til opstillingen af en række dannelsesidealer, som du forhåpentlig kan lade dig inspirere af i din egen praksis» (Madsen, 2023, side 49-50).

Fire dannelsesperspektiver. Madsen bruker Rasmus Kolby Rahbeks fire dannelsesperspektiver; poetiske, politiske, kulturelle og faglige, og viser hvordan de preger og former faget Kjønn, kropp og seksualitet. Under faglige perspektiver trekker hun fram noe som minner om Brandts hurtigst for dannelse:

«I arbeidet med seksuel dannelse er det faglige aspekt væsentligt, så vi ikke risikerer at reproducere uhensigtsmessige myter og normer om køn, krop og seksualitet. Det kan fx vare antagelsen om, at kvinder selv er ude om en voldtagt, hvis de går alene hjem fra byen iført stramt tøj, eller myten om «jomfruhinden» (Madsen, 2023, side 55).

Det seksuelle aspektet. Ifølge Madsen er det en klar sammenheng mellom allmenndannelse og seksuell dannelse. Man kan ikke danne for livet uten å komme inn på det seksuelle aspektet. Samtidig skriver hun at dette er et behov som særlig ligger i tiden vi nå lever i. Hun trekker blant annet inn «Me too», ny samtykkelov i Danmark og større synlighet av et kjønnsmangfold. Hun avslutter med dette ønsket:

«Når et fag som Kjønn, kropp og seksualitet har et allmenndannende innsteg, blir det relevant for hele elevgruppen uavhengig av f.eks. seksuell legning eller kjønnsidentitet.»

Foto: Shutterstock

«Når vi med tiden får kigget os selv og vores praksisser efter i sømmene, når vi lykkes med at sende vores elever ud ad døren med redskaber til at håndtere seksuelle møder, og når vi begynder at spore positiv forandring i samfundet kan vi stille og roligt trække seksuel dannelse tilbage til almen dannelse, hvor den hører hjemme» (Madsen, 2023, s 52).

Madsens bok er ikke en oppskriftsbok, men den kan leses som en veiledning om hvordan et spesifikt fagområde kan bli et dannelsesfag. Forfatteren er svært bevisst at et hvert fag krever noe eget som ikke enkelt kan reproduceres og overføres til et helt annet fag. Likevel makter hun i denne boken

å gi et mer konkret svar til den lærergruppen i nord som famlet litt i dannelsesstøka sammen med meg.

Folkehøgskolefag. Et fag som skal forsvare sin plass på en folkehøgskole, trenger å stå i en større sammenheng. Jeg vil derfor helt til slutt peke på en samfunnsutvikling som viser hvorfor nettopp et fag som seksuell dannelse har en plass på våre skoler. I årets Ungdata rapport, viser svarene fra gruppen som krysser av for «ikke heterofil» at de systematisk kommer dårligere ut enn andre unge. De er gjerne mindre tilfredse med livet, skårer dårligere på helseindikatorer og blir oftere utsatt for mobbing og seksuelle

overgrep. (Ungdata 2024)

Når et fag som Kjønn, kropp og seksualitet har et allmenndannende innsteg, blir det relevant for hele elevgruppen uavhengig av f.eks. seksuell legning eller kjønnsidentitet. Et slikt perspektiv kan gi alle elevene en større forståelse for hva respektfulle (seksuelle) møter innebærer. Ved å tilby denne formen for undervisning på samfunnsområder hvor det er behov for mer innsikt, kan folkehøgskolen bidra til å til bedre levevilkår for både marginaliserte grupper og i samfunnet som helhet.

Den tyske filosofen og pedagoger Theodor Litt sier: «Danning er når eit menneske er komen dit at det er i stand til å skape orden både i sitt forhold til seg sjølv og til verda» (Litt, 1947). En uendelig pågående prosess som vi i folkehøgskolen er en del av. •

Vil du lære mer om seksuell dannelse?

FHF har invitert Mette Øyås Madsen til å holde kurs om dette 12. og 13. desember i Oslo området. Kurset er også åpent for deltakere fra IKF skoler. Sted og pris er ikke avklart enda, men hold av dagene om du er interessert!

«Minst 50 prosent av all undervisning på de danske folkehøgskolene skal være av allmenndannende karakter og ikke ren ferdighetslæring.»

Folkeleg opplysning er folkehøgskulen sitt oppdrag

Eg blir stadig fasinert av korleis kloke hovud langt føre si tid, har tenkt store tankar som får konsekvensar for korleis vi arbeider i vår tid. Slik er det også i pedagogikken. Grundtvig var meir teolog og salmediktar enn pedagog, men han makta likevel å formulere rammer for ein pedagogikk i tråd med sitt kristne menneskesyn.

Av Einar Opsvik,
leder i Folkehøgskoleforbundet

Skapingsteologien hans var ein reaksjon på pilegrimsmetaforen og dermed eit oppgjær med pietismens syn på mennesket som tynga av synd og skuld. Grundtvig vender seg heller mot livet, fullt av kjærleik, lys og glede. Mange av hans salmar ber preg av dette lyset som han såg på som viktig både for Gudsrelasjonen og for menneskelivet, - lyset ovanfrå og lyset nedanfrå. *Folkeleg opplysning* er knytt til lyset nedanfrå, - «fra tå til top».

Frigjering. Grundtvig var også barn av si tid, og opplysningstanken var i vinden på heile 1700-talet. Rasjonalismen i opplysningstida møtte ein reaksjon i 1800-talet og romantikken. I denne spenninga formulerte Grundtvig sitt skulesyn og menneskesyn.

Behovet for meir opplysning i form av kunnskap til det norske folk var påtrengande i dei førre århundra. Det førte mellom anna fram til lov for skular på landsbygda i Norge i 1860. Dermed var mykje av folkeopplysningsarbeidet i ferd med i bli sett i system. I opplysningstida var den kunnskap som vart formidla frå autoritetar og styresmakter det viktige.

Grundtvig var ikkje motstandar av kunnskap, men for å myndiggjere eit folk, var etter hans syn kunnskapsformidling ikkje tilstrekkeleg. Det var avgjerande viktig at folket hadde medvit, innsikt og stoltheit

knytt til sin eigen kultur og nasjon. Såleis blir omgrepet *folkeleg opplysning* introdusert som det sentrale i folkedanninga. Dette var opplysning nedanfrå, frå og om folket. *Folkeopplysning* som sosial kontroll blir såleis utfordra av *folkeleg opplysning* som frigjering og demokratisering. Dette kunne berre synleggjerast og artikulert gjennom det munnlege, gjennom vekselverknad og samtale, og i lys av historia. Ideen om ein ny type skule var fødd!

I ein artikkel i magasinet «Folkehøgskolen» skriv Arild Mikkelsen:

«*Folkelig opplysning skulle frigjøre folket fra dets umyndighet, og folkehøgskolen skulle gjennom opplysning om folkets liv i fortid og framtid, gjennom folkets myter, eventyr, historier og litteratur, løfte fram i lyset det som allerede var der.*»

Meir enn kunnskap og kompetanse.

Det er med andre ord ein kvalitativ forskjell på *folkeopplysning* og *folkeleg opplysning*. Når ein leitar etter klare definisjonar på «folkeopplysning» er dette svært vanskeleg å finne. Eit døme er biblioteklova som vart vedtatt i 1935. Der er folkeopplysning grunnleggjende for å opprette folkeboksamlingar. I dei fleste samanhengar blir omgrepet hovudsakleg knytt til formidling av kunnskap. Eg møter også denne tankegangen hos tilsette i folkehøgskulen, - og i tillegg finn vi dei som

>>

«Folkeleg opplysning er knytt til lyset nedanfrå, - «fra tå til top».»

«Folkeopplysning som sosial kontroll blir såleis utfordra av folkeleg opplysning som frigjering og demokratisering.»

<< ynskjer at folkehøgskulen skal ivareta det som er kyrkja si oppgåve; å formidle lyset ovanfrå.

Slik eg ser det sikrar det norske felles skulesystemet behovet for folkeopplysning i form av kunnskap og kompetanse, og likeins tar kyrkja vare på si oppgåve å forkynne tru og evangelium. Dei aller fleste får 13 års skulegang og vi har alle i tillegg tilgang til all verdas informasjon i lomma, på mobiltelefonen. Tilgang til kunnskap og informasjon er ikkje den store utfordringa.

Eg undrar med såleis over at vi ikkje er tydlegare på omgrepet *folkeleg opplysning* som er folkehøgskulen sitt viktigaste oppdrag. Vi kjempar mot tanken om at *opplysning* berre handlar om kunnskap, på same måten som vi kjempar mot tanken på at *danning* berre handlar om skikk og bruk. Der som vi skal evne å nå målet for skuleslaget om allmenndanning, er vi fullstendig avhengig av å forstå kva omgrepet *folkeleg opplysning* medfører for skulane sin pedagogiske innsats. Når ein skal knyte folkeleg opplysning til danning, må vi arbeide noko meir enn overføring kunnskap.

Mellom menneske. Med ei ungdomsgruppe og eit samfunn i stadig omforming er det ei stor utfordring å fremme *folkeleg opplysning* i folkehøgskulen i dag. Ungdommane kjem inn i folkehøgskulen med eit stort forråd av kunnskap, og dei lever i ei uoversiktleg og samansett verd. Den danske folkehøgskulemannen Christian Hjortkjær har i

si bok *Utilstrekkelig* teikna eit tydeleg bilete av kva diffust press og påverknad ungdommane lever under. Det *nasjonale* som ungdommane skal bli kjent med, er samansett og i stadig omforming. Kva som er kunnskap og sanning blir også i stor grad utfordra i mediebiletet. Det er såleis ei stor oppgåve å bidra til av folkehøgskulelevane får hjelp til å kaste lys over si eiga fortid og framtid, sine eigne fortellingar om sitt eige liv og sjå seg sjølv i ein større samanheng. Slike prosessar krev klokskap og tolmod.

Noko er likevel konstant. Læring i folkehøgskulen skjer *mellom* menneske, og dei sosiale og analoge fellesskapa blir såleis avgjerande. Samtalen som pedagogisk verkemiddel gir ein gjenklang i noko grunnleggande i mennesket. Dette er inngangen til den folkelege opplysninga. Skular og lærarar skal med utgangpunkt i trygge relasjonar, utfordre elevar til å bli kjent med seg sjølv, med sine medmenneske og verda rundt seg. Gruppa, klassa og samværet er viktige læringsarenaer. Lærarane under god leing av rektor, har eit særleg ansvar. Folkehøgskulen er avhengig av trygge, samfunnsengasjerte tilsette som i tillegg til sin fagkunnskap, kan sjå verda i perspektiv, forstå ungdomsgenerasjonen, og vere engasjerte i andre menneske. Eit medvite forhold til pedagogikken er avgjerande for å ivareta dei demokratiske dannelsesperspektiva.

Professor og kommentator Bernt Hagtvatn uttrykker i det offentlege ordskiftet stadig sin frustrasjon over unge studentar. Han er opp-

tatt av at vi skal lære studentane å tenke, og det er ein føresetnad for personleg og fagleg vekst. Han er tydleg på av utan ein sakleg fundert samtale vil demokratiet forvitte. Dette kan folkehøgskulepedagogikken svare på.

Ein tydeleg pedagogikk. Grundtvig sine skuletankar har òg fått medvind i moderne forskingsbasert kunnskap om pedagogikk. Vi kan nyte godt av ei utdanning ved Universitetet i Sørøst-Norge i folkehøgskulepedagogikk, som bidrar til eit tydlegare skuleslag og tryggare lærarar.

Marianne Amundsen ved Agder folkehøgskole har våren 2024 levert si masteroppgåve med overskrifta «Med faget som verktøy. Strikking valgfag, et praksisfellesskap» Denne er eit av fleire glitrande dome på korleis folkeleg opplysning, samtale i samspel med fagleg kunnskap blir nytta som verktøy for å skape identitet, fellesskap, meining og såleis danning. Dette er folkeleg opplysning i konkret og dagsaktuell form. (Oppgåva er tilgjengeleg på www.friylntfolkehogskole.no)

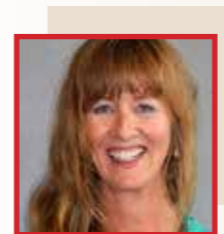
Bruk av ord legg føringar for korleis vi tenker og handlar. Vi har i mange samanhengar drøfta dannelsingsomgrepet, medan ei djupare forståing for kva som er *folkeleg opplysning* ikkje har fått same merksemd. I lovprosessen i haust blir formålsparagrafen i folkehøgskulelova utfordra. For at folkehøgskulen sitt arbeid skal bli tydeleg og ha ei klar retning, er det viktig at vi lærer, forstår og brukar omgrepet *folkeleg opplysning* også i lovteksten.

”...og solen står med bonden op,
slet ikke med de lærde
oplyser bedst fra tå til top,
hvem der er mest på færde.” •

N. F. S. Grundtvig i salmen
«Hvad solskin er for det sorte muld»

«Vi kjempar mot tanken om at opplysning berre handlar om kunnskap, på same måten som vi kjempar mot tanken på at danning berre handlar om skikk og bruk.»

Scorer vi med mandatet vårt?

Av Ruth Silje Boklund,
sosiallærer

Noen vil ha høy kvalitet på spillet, andre vil bare ha det gøy med ballen og få trent litt samtidig, og noen fikk bare plass på dette valgfaget. Dette er et dilemma som jeg tror de fleste folkehøgskolelærere står i løpet av et år. Nivået og forventningene i gruppen spriker!

Avspark. Dersom vi skal ha et dannelsesbein som er klart til avspark, må vi både snakke sammen og skape en felles forståelse. Hva er det vi skal gjøre i dette faget de neste gangene? La det utspille seg, og se hva som skjer. Ble det en felles forståelse? Må jeg som lærer hjelpe til med å skape mer forståelse og bygge bro, eller kom de i mål? Når vi stiller de gode spørsmålene, vil dialogen og refleksjonen få større plass.

Men å være samtalefasilitator i dag opplever jeg som ganske krevende, fordi det er utfordrende nettopp å skape felles forståelse og “common ground” i en svært individualistisk ungdomskultur. Dermed blir dannelsesavsparket kanskje enda viktigere. Fristelsen er alltid til stede for å la det bare utspille seg,

Vi har et bredt spekter av fagkompetanse i folkehøgskolen, og alle fag kan – og bør – ha sitt andre bein solid plantet til avspark mot målet: dannelse gjennom faget. På fotball-valgfag kommer elevene med ulike bakgrunn, og de ønsker å ha det gøy!

og ikke bruke mulighetene som finnes i “skittent spill,” misnøye med kvaliteten på de andre, og oppfatningen om at dette ble et dårlig fag fordi de andre var dårlige. Nettopp da må kanskje spillet stoppes en gang eller to; kanskje skal de gi tilbakemeldinger til hverandre, eller kanskje skal de få oppleve å spille med ulike handikap. Målet er å få til samspill – kanskje på tross av ulikheter – å spille som et lag med ulike ferdigheter, heie på hverandre og til og med utvikle egne ferdigheter. Målet er dannelse som idrettsutøver og menneske!

Bommer. Jeg tror at dette er noe av det vi ofte er skikkelig gode på, men det krever at vi er til stede og har dannelsesperspektivet gjennom nesten hele prosessen. Ellers bommer vi lett på målet, og gjennomfører bare et greit valgfag, uten å benytte oss av muligheten vi har til å utføre det mandatet vi er satt til.

Fotball-valgfag er en lagidrett, og mange av idretts- og friluftsfagene samt andre fag i folkehøgskolen inneholder mye samhandling. En av utfordringene når vi har linjer og valgfag med hovedvekt på individu-

ell prestasjon, er å beholde dannelsesperspektivet. Dette er slett ikke umulig, men det krever en annen tilnærming. Hvis vi skal ta vårt oppdrag på alvor, må dette perspektivet være like viktig som fagkompetansen.

Vår dannelsesmarsj. Jeg tror de fleste som har jobbet i folkehøgskolen, har kjent på at man av og til lykkes og av og til mislykkes med å få til de gode refleksjonene, veksten eller dialogen. Og selv om det å møte ungdommer i dag har endret seg, og derfor også endrer hvordan vi kan utøve dannelsesoppdraget vårt, mener jeg at vi skal spille denne inngangsmarsjen så høyt at vi nesten blir litt lei. Jeg vil holde fanen høyt! For våre elever skal få være med på avsparket, og de skal være på vei til å bli bevisste samfunnsborgere som vet mer om hvem de selv er, mer om hvordan andre er, og hva som skal til for å få til noe sammen. Noe av det har de kanskje nettopp lært gjennom at de måtte spille på et halvgodt fotball-valgfag – og selvfølgelig mange andre steder også, i løpet av skoleåret! •

Foto: Shutterstock

Øyeblikk

Mange skoler har dyktige fotografer blant både elever og personale. Vi ønsker å vise noen av bildene fra ulike skoler. Her er noen blinkskudd fra **Molde folkehøgskole**.

IKV-personalets unike mulighet

IKV-personalet har en unik mulighet til å påvirke elevenes sosiale normer og bidra til å skape et positivt og inkluderende læringsmiljø. Ved å være rollemodeller, bygge relasjoner og integrere god gammeldags folkeskikk i hverdagen, kan vi spille en viktig rolle i å forme elevenes sosiale normer og adferd.

Folkehøgskolen er en unik utdanningsinstitusjon i Norge hvor vi legger vekt både på faglig utvikling og personlig vekst. Vi gir unge voksne muligheten til å reflektere over egne verdier, bygge relasjoner og utforske interesser i et miljø preget av fellesskap og åpenhet. En viktig del av denne prosessen er dannelse og sosialt samspill – og ikke minst god gammeldags folkeskikk.

Alle ansatte i folkehøgskolen har en viktig rolle i å veilede elevene. Ikke bare faglig, men også sosialt. Å lære elevene gode manerer, hensynsfull oppførsel og respekt for andre er viktig for å skape et godt og trygt læringsmiljø. Og her er respekt og tillit nøkkelbegreper. Vi som ikke er lærere som omgås elevene daglig, må gjøre oss tilgjengelige og skape et tillitsforhold til elevene – og vise at vi bryr oss om hvordan de har det.

Andre arenaer

IKV personalet treffer elevene under måltidene, under kjøkkentjenesten, i gangene, når noe skal fikses på rommet, eller på kontorene når de trenger hjelp til et og annet. Ved å opptre høflig, respektfullt og inkluderende i disse møtene kan vi over tid bli gode rollemodeller for elevene. Alle har vi et fag vi utøver, og ofte bred livserfaring som vi kan dele.

Rollemodeller

En «usynlig» men effektiv metode for å

lære elevene sosiale normer er at vi selv opptre som gode rollemodeller. Elevene ser oss – og vil over tid speile adferden til voksenpersoner som de har tillit til. Når vi opptre høflig, med respekt og empati ovenfor hverandre og elevene vil disse verdiene etter hvert oppfattes som normen i skolemiljøet.

Ikke kritisere, men veilede

Elevene kommer fra forskjellige miljøer med ulike sosiale normer. Noen er svært høflige og stiller med svært gode sosiale normer, mens andre har en bakgrunn hvor dette ikke har vært så mye vektlagt. Det er godt mulig at jeg er av «den gamle skolen», men jeg har et klart inntrykk av at elevene setter pris på litt veiledning – med glimt i øyet – i hvordan man skal oppføre seg.

Som administrasjonsleder befinner jeg meg stort sett på mitt kontor – men alltid med åpen dør. Og heldigvis stikker elevene våre ofte innom, enten for å få hjelp til noe eller bare for å slå av en prat. Dersom de plutselig står inne på kontoret sier jeg alltid «beklager – men jeg hørte ikke at du banket på», noe de heller ikke gjorde. Så tar vi det en gang til hvor de går ut av kontoret og banker på, og så får vi oss en god latter. Etter dette skjer det aldri at de kommer inn uten å banke på.

By på deg selv, og tiden din

Del tiden din med elevene! Det er sjelden

man er opptatt med noe som ikke kan vente noen minutter. Dersom du får spørsmål f.eks om «hvor finner jeg dopapir?». I stedet for å forklare veien til lageret, si heller «kom så skal jeg vise deg». Så tar dere turen sammen de minuttene det tar til lageret. Du får samtidig en fin mulighet til å bli kjent med eleven på tomannshånd, kanskje høre litt om hvordan det går, og by litt på deg selv. Og eleven vil føle seg sett og du bygger tillit. Dette er for øvrig et gammelt triks brukt mye i kundebehandling i butikk.

Et annet eksempel fra i dag: En elev kom på kontoret mitt og hadde et spørsmål om studielån. Jeg kunne ha svart på dette med én setning, men jeg kjente ikke denne eleven, så jeg ba henne sette seg ned så kunne vi prate litt om det hun lurte på. Vi fikk dermed en veldig hyggelig prat – og ble litt kjent.

God morgen!

For de fleste er det naturlig å hilse god morgen, men det ligger ikke like naturlig for alle. Særlig ikke for en folkehøgskoleelev som nettopp har stått opp og kanskje er litt sent ute til frokost, og gjerne med nesa dypt nede i mobilen. Men det er ingen grunn for deg til ikke å si «god morgen». Du får helt sikkert en mer eller mindre artikulert hilsen tilbake, og kan kvittere med «håper det får en fin dag». Hyggelig for deg, og ikke minst for eleven som allerede er sett av «noen» – før frokost! Selv tar jeg gjerne en runde i mat-

Av Jon-Peter Asperud,
administrasjonsleder på
Oslofjord folkehøgskole

salen om morgenen før jeg går til mott kontor, for å hilse på elevene som spiser frokost. En trivelig start på dagen!

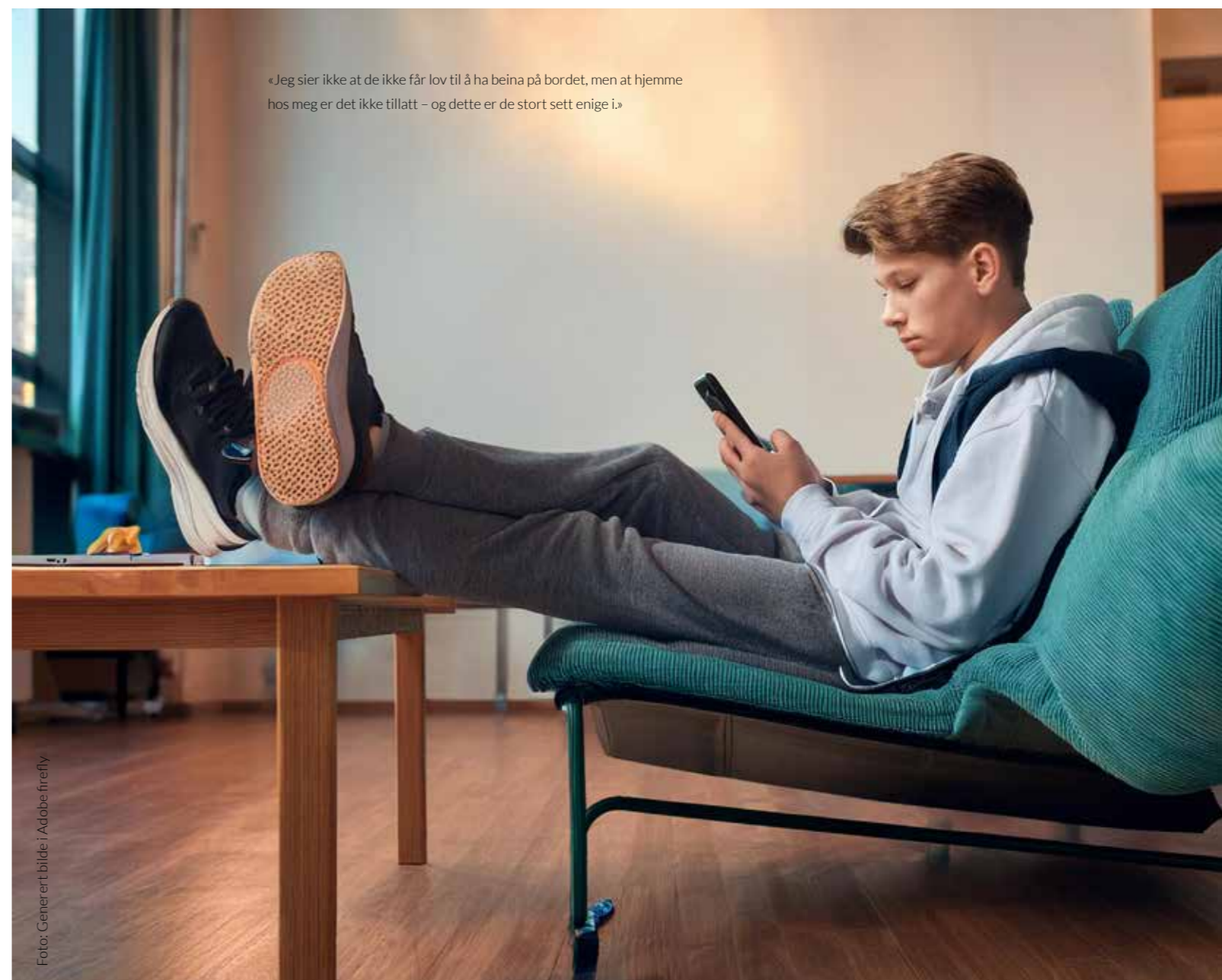
Vær tydelig

Salongbord synes å ha endret funksjon til fotskammel for mange unge mennesker. Det tenker jeg er dårlig folkeskikk – og det er jeg

også ganske tydelig på. Elevene verdsetter tydelige meldinger, særlig når tilliten er på plass. Jeg sier ikke at de ikke får lov til å ha beina på bordet, men at hjemme hos meg er det ikke tillatt – og dette er de stort sett enige i. Jeg ser på langt hold at beina tas ned fra bordet når jeg nærmer meg, og da har man vel oppnådd noe

Vår unike mulighet

IKV-personalets unike mulighet ligger i at vi ofte treffer elevene på andre arenaer enn lærerne. Og ved å være gode rollemodeller, by på oss selv og se elevene kan vi bidra til å gi elevene gode sosiale normer som de tar med seg videre i livet. •

«Jeg sier ikke at de ikke får lov til å ha beina på bordet, men at hjemme hos meg er det ikke tillatt – og dette er de stort sett enige i.»

Foto: Generert bilde i Adobe Firefly

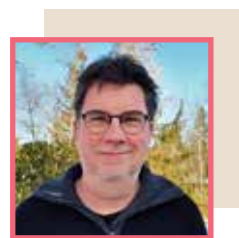

Foto: Shutterstock

Bokens historie er også en historie om dannelse

Det er vanskelig å komme forbi at dannelse på minst ett plan involverer bøker og lesing. Det er gjennom lesing vi tilegner oss kunnskap og kjennskap til tidligere tenkere, filosofer og kulturer. Sokrates, Platon, Aristoteles, Jesus og Paulus kommer til oss som skrevne ord. De levde selv i en muntlig kultur, mens vi lever i en skriftlig.

Av Tom Arne Møllerbråten

Selv om undersøkelser viser at folk i dag leser færre bøker enn tidligere, leser vi antakelig mye mer nå enn de fleste gjorde for bare noen år siden. Men i stedet for å lese fysiske bøker, leser vi tekst på skjerm. Vi skanner tekster og overskrifter. Tempo er et pluss, og vi må få med oss det nyeste som er skrevet, altså nyheter. Det er ikke noe galt i dette, men kan vi lære noe av historien om en annen måte å lese på som kanskje kan tilføre

lesingen vår en ny dimensjon? Det er et relativt moderne fenomen at idealet er å lese det nyeste, kanskje vi burde slå et slag for å lese det gamle i stedet?

Jeg har med stor interesse lest *Bokens folk. En sivilisasjonshistorie fra papyrus til piksler* utgitt på Verbum forlag av den svenske teologen og professoren Joel Halldorf. Vi har lest på ulike måter opp gjennom historien, og formatet vi leser på har stor

innvirkning både på lesing og virkning. Jeg har lyst til å stoppe opp litt ved noe av det Halldorf skriver.

Jesus. La meg starte med Jesus. Han levde i en muntlig kultur. Det er stor sannsynlighet for at han selv kunne lese, men det var ikke en skriftlig kultur han levde i. Svært viktig i det jødiske livet var selvfølgelig Toraen, skriftrullene, som ble oppbevart i templet og synagogene, men de fleste bare lyttet til opplesingen og utleggingen av denne.

Typisk for den muntlige kultur er at kommunikasjonen må være konkret, slagkraftig og lettfattelig, slik at den er lett å huske. Hva kjennetegner Jesu forkynnelse? Jo, nettopp de enkle bildene, fortellingene og det slagkraftige budskapet. I den muntlige formidling vil også formidlerens troverdighet, eller etos, være avgjørende for om det er verdt å lytte til det han sier. Halldorf skriver at Jesus framstår som «antikkens populist» siden han vendte Skriftens ord mot øvrigheten. «En omvandrende predikant som kalte en spade en spade, levde som han lærte og kunne avkle etablissementet med noen gnistrende formuleringer.»

Det er unikt at vi i dag har tilgang til så gamle tekster fra en annen tid!

Når man lytter, oppstår også et sterkt fellesskap blant de som er til stede, slik var det i Aten rundt Sokrates, slik var det i Galilea rundt Jesus, og slik er det i dag. Ligner ikke dette litt på noen folkehøgskoleidealer?

Kodeks. Den mest grunnleggende revolusjonen i bokens historie var da man gikk fra bokrull til kodeks, som er det vi i dag kaller bok. Det var kirken som først tok i bruk kodeksen, mens endringen tok lang tid utenfor kirken. Mens torarullene ble holdt høyt i jødisk kultur, skrev de kristne ned sine brev og fortellinger på sine «notisblokker». Disse var også lettere å bringe med seg på reiser. Kodeksen ble en identitetsmarkør for kristne.

Menighetene ble som «små studiesirkler der lesingen hadde en fremskutt plass». De kristne tilhørte sjelden den utdannede elitekulturen. «Kirken var en folkelig dannelsesbevegelse i et samfunn der flertallet

«Det er et relativt moderne fenomen at idealet er å lese det nyeste, kanskje vi burde slå et slag for å lese det gamle i stedet?»

var analfabeter.» Lesingen hadde en sentral plass. Også senere i historien ser vi at kirken tar et særlig ansvar for lære folk å lese slik at de kan tilegne seg Bibelen og annen oppbyggelig litteratur selv.

«Tekstenes rolle i den tidlige kristne gudstjenesten var å være vitnesbyrd, ikke kultusgjenstander. De skulle deles, leses og utlegges i disse små studiesirklene. Plassen som kultusgjenstand fikk nattverden, det fysiske nærværet av Kristus selv i brødet og vinen.»

Klassikere. Alle kulturer formes av sine klassikere, og i antikkens Hellas og Roma var klassikerne Homers *Illiaden* og *Odysseen* og Vergils *Æneiden*. «Bibelen ble først kirken, deretter Romerrikets og til slutt vår sivilisasjons mest innflytelsesrike klassiker», skriver Halldorf, noe også historikeren Tom Holland har skrevet om i sin bok *Dominion*. Europa og den vestlige verden er langt mer preget av Bibelen og kristne verdier enn han trodde. At for eksempel «de svake» har verdi, fant han ingen steder i den greske eller romerske kulturen. Den slags etikk kom med kristendommen.

Ut over 200-tallet sluttet mange filosofer og velutdannede seg til kirken. De var skolerte i en grundig lesning av de greske klassikerne, og nå begynte de å lese de Bibelen på samme måten. Dette er spennende. Origenes i Aleksandria elsket Bibelen. «Han tolket tekstene allegorisk, noe som betyr at han utover de bokstavelige, historiske referansene også søkte etter åndelige og moralske budskap i tekstene. Disse fant han ved å tyde tekstene metaforisk eller billedlig.» Tanken er at «hver bokstav har guddommelig opphav og derfor kan åpnebare åndelige sannheter».

Mange kristne vil lese Bibelen slik også i dag, men den moderne tanke om at teksten bare kan leses på én måte, var nokså

fremmed for de tidlige leserne av Bibelen. Men at disse gamle tekstene bringer med seg et budskap som gjelder også i dag, lever godt i kirken. Verken Bibelen, eller Platon og Aristoteles, har gått ut på dato, selv om de må tolkes ut fra sin tid og inn i vår tid.

Klassikerne kopieres. Et meget interessant trekk ved kirken fra tidlig tid og opp gjennom middelalderen, er at de fortsetter å studere og kopiere de greske klassikerne. Disse ble verken gjemt bort eller brent, slik noen i dag tror. «Beslutningen om å bevare litteraturen skyldtes et teologisk veivalg. Man sa at sannheten ikke bare ble åpenbart gjennom Jesus, den fantes overalt – i naturen, i filosofien og i de gamle religionene. Derfor inneholdt til og med de hedenske klassikerne korn av sannhet.»

Av kjente kristne som i nyere tid delte et slikt syn, er forfatterne J.R.R. Tolkien og C.S. Lewis. De mente den kristne myten eller fortellingen var Den sanne, den som faktisk hadde skjedd, men de fant stor glede og mye sannhet også i de greske, romerske og ikke minst de norrøne mytene. Den kristne myten ble til virkelighet!

Det indre livet. Selv om kirken tok vare på tekstene, var de mer nådeløse med templene. Ofringer av dyr som hadde vært helt vanlig i antikken både i jødedommen, og i gresk, romersk og egyptisk religion, forsvinner nesten helt. Det var det templene ofte ble brukt til. Den nye vektleggingen av boken og ordet fører til at «det indre livet får en større plass gjennom selvrefleksjon, introspeksjon og meditasjon».

Da Det vestromerske riket blir beseiret av germanerne på 400-tallet, er det nærmest en krise for kultur og utdanning. Germanerne var ikke opptatt av lesing. Heldigvis fantes det klostre rundt omkring. Det er klostrene som blir sentrum for utdanning og

<< bokproduksjon, og særlig på Irland de første århundrene. I klostrene ble både kristne bøker og greske klassikere lest og studert, og kopiert. Bibelens tekster ble særlig kopiert og utsmykket til praktfulle utgaver.

Meditasjon. I klostrene var lesing en form for meditasjon, og de leste høyt for å lære ordene lettere utenat. «Munkene smakte på stavelsene og rullet ordet som en slurk vin før de svelget», skriver munken Leclercq. «Det var viktig å ikke ha hastverk, men å ta seg tid til å fordype seg i teksten. Lese, meditere, be – igjen og igjen. Målet var lesingen i seg selv, ikke å bli ferdig. Man leste ikke for å kunne fortelle verden at man hadde pløyd seg gjennom så og så mange bøker, men fordi selve lesingen var en velsignet aktivitet», skriver Halldorf.

På 1100-tallet oppretter kirken de første universitetene og med det kommer det også en annen måte å lese på. Man skulle skaffe seg oversikt over mange emner og mange bøker. Da begynte man med sidetall (vel-dig praktisk) og innholdsfortegnelser, emne-register og kapittelinnndelinger. Hurtiglesing eller skumlesing ble viktig. Og tempoet har vel bare økt fram til i dag. Idealet om «den opplyste leser» betyr en leser som henger med på alt det nyeste. Samtidig skrives det så mange bøker at ingen i verden har noen som helst mulighet til å lese alt. Så vi bør ha et annet ideal.

Summa summarum. La meg forsøke en oppsummering. For det første er både dannelse og kristen tro nært knyttet til bøker og lesing. For det andre er det gode grunner til å lese gamle klassikere nettopp fordi de er gode og viktige. For det tredje er det kanskje på tide å sette ned tempoet og gjøre lesing til

Foto: C. Sturmark

«Kirken var en folkelig dannelsesbevegelse i et samfunn der flertallet var analfabeter.»

Joel Halldorf

meditasjon. Men hvis vi først skal gjøre det, er det lurt å velge bøker som har kvalitet, og ikke bruke tiden på dårlig lesestoff. Lytt til erfarne lesere.

For øvrig vil jeg anbefale boken til Joel Halldorf. •

«Man sa at sannheten ikke bare ble åpenbart gjennom Jesus, den fantes overalt – i naturen, i filosofien og i de gamle religionene. Derfor inneholdt til og med de hedenske klassikerne korn av sannhet.»

Joel Halldorf

Foto: Shutterstock

Skolesluttundersøkelsen 2024

Resultatene fra Skolesluttundersøkelsen 2024 er nå klare. Totalrapporten er nå sendt til alle skolene, og rektorene for de skolene som deltok har fått rapporten for sin skole. Oppslutningen er rekordhøy: 49 prosent av elevene deltok, i alt 3 139 svar, fra 68 av 81 mulige deltakende skoler.

Av Terje Wehus

Hovedfunn:

Årets undersøkelse viser i likhet med foregående år at elevene har en svært positiv oppfatning av året de har bak seg og gjerne anbefaler andre å gå på folkehøgskole.

Enkeltfunn:

- Hele 87 % av elevene opplever at året på folkehøgskole totalt sett har vært bra eller svært bra!
- Ni av ti elever vil anbefale andre å gå et år på folkehøgskole.
- Åtte av ti vil anbefale den skolen de selv har gått på.
- Seks av ti har konkrete planer for hva de skal gjøre etter folkehøgskoleåret, mens én av tre mener at året på folkehøgskole i stor grad har hjulpet dem til å finne ut av hva de ønsker å gjøre videre.
- Blant dem som mener at folkehøgskoleåret ikke har hjulpet dem til å finne ut av hva de skal gjøre videre, så oppgir

nesten halvparten at de allerede visste hva de ville gjøre og ca. tilsvarende andel er fortsatt usikre på hva de ønsker.

- Halvparten av elevene har i løpet av året endret mening om hva de skal gjøre etter folkehøgskolen mens én av tre mener at året på folkehøgskole i stor grad har bidratt positivt til deres samarbeidsevne. Nesten halvparten opplever at folkehøgskoleåret i stor grad har bidratt positivt til gleden ved å lære.
- Det er kun små forskjeller mellom årets resultater og fjorårets.
- Det er heller ingen markante forskjeller hva gjelder resultatene fra hhv. frilynte og kristne folkehøgskoler. •

Samlet inn over 10 millioner kroner: – Blir mer engasjerte

Norske folkehøgskoleelever har samlet innover 10 millioner kroner til humanitære prosjekter dette skoleåret, viser ny rapport.

Foto: Svein Finneide

Av Julie Byberg Bø

Jeg blir stolt over å se at så mange skoler og elever bidrar til å gjøre en positiv forskjell for andre, og at året vårt på folkehøgskole har fått enda mer mening og større betydning, sier Ingvild Harbo, tidligere folkehøgskoleelev og leder for Prosjekt Øst-Asia på Sagavoll folkehøgskole.

89 000 timer. I år har elever med norske folkehøgskoler samlet inn 10,5 millioner kroner og brukt nesten 89 000 timer på humanitært og ideelt arbeid, viser en ny undersøkelse utført av Folkehøgskolekontoret.

61 av 84 folkehøgskoler svarte på undersøkelsen, så reelt er tallene høyere.

Sagavoll folkehøgskole er blant skolene som har et pågående innsamlingsprosjekt gjennom hele skoleåret, kalt Prosjekt Øst-Asia (PØA). Til sammen samlet de inn 1 051 000 kroner i fjor.

– Jeg synes det er veldig fint å gjøre noe for andre mennesker, både for prosjektet, men også for elevene her på skolen min. Det har gitt meg mye glede og lærdom, og det at jeg kan bidra til at andre får det bedre oppleves veldig givende, sier Harbo.

Solgt 220 liter is. – Gjennom året har vi hatt blant annet kiosk, temauke, måneskinnsstur og arbeidsuke. Vi har også hatt PØA-fredag som vil si at vi arrangerer noe sosialt for elevene på skolen hver fredag. Alt fra karaokekveld, kino, bingo, grip mikrofonen og basar, sier Harbo.

PØA er et samarbeid mellom Normisjon og organisasjonen ICC, som arbeider får å gi flere utdanning og for å forhindre menneskehandel i Kambodsja. Elevene har gjort mange ulike tiltak for å samle inn penger til prosjektet, men den største inntektskilden er det tradisjonelle sponsorløpet hvor hver elev samler sponsorer og løper for prosjektet.

– En slager i år har også vært nattis. Det vil si issalg på kveld eller natt. Det kan være alt fra klokka 22.00 eller 01.00 på natta. Det har vært skikkelig populært i år og vi har solgt rundt 220 liter is, sier Harbo.

2100 kroner per elev. – Det er utrolig gøy å se at folkehøgskolene kan bidra med så mye, både i timer og penger, sier daglig leder for informasjonskontoret for kristen folkehøgskole, Andreas Melberg.

Han synes oppfinnsomheten blant elevene er imponerende. I gjennomsnitt ble det samlet inn 2100 kroner per elev som deltok i undersøkelsen.

– Vi har mye fokus på at studieturene

«Jeg synes det er veldig fint å gjøre noe for andre mennesker, både for prosjektet, men også for elevene her på skolen min.»

Ingvild Harbo

PØA-leider Ingvild Harbo (til høyre) kunne overrekke Normisjon en stor sjekk i slutten av året.

folkehøgskolene drar på skal underbygge læring og kulturutveksling. Ofte inngår disse som en del av slike prosjekter, sier Melberg.

Blir mer engasjerte. – Jeg tror absolutt at folkehøgskole kan gjøre folk mer engasjerte. Folkehøgskoler har ofte et sterkt fokus på samfunnsengasjement, kreativitet og personlig utvikling, sier Harbo.

Hun synes PØA-prosjektet har vært svært lærerikt og givende.

– Jeg vil nok alltid fortsette å bidra til bistandsprosjekt og håper jeg i fremtiden kan være med å besøke flere prosjekter rundt om i verden, sier Harbo. •

Denne gjengen jobbet gjennom hele skoleåret med ulike arrangementer for å samle inn penger.

Sponsorløpet henter inn mange hundre tusen kroner til PØA.

PØA-kiosken omsetter for mange tusen i løpet av året.

Andre måter å reise på

Reis bedre. En guide til større inntrykk med mindre avtrykk

Trygve Sunde Kolderup
Skald forlag, 2024
191 sider

Anmeldt av Geir Ertzgaard

Jeg bruker en dag av ferien min til å skrive denne teksten. Jeg befinner meg på en øy langt ute i Det indiske hav, og forklarer min tilstedeværelse her, 150 mil fra det afrikanske fastlandet, med at jeg ikke har reist langt privat på fem år, og at kroppen trenger sol etter fire somre med regn og innevær. Men jeg klarer ikke å slippe unna et snev av flyskam mens jeg nyter solnedgangen, de hvite strendene og bølgeskvulpet. Kunne jeg ikke bare tatt turen til Stadt med el-bil og campere på Hoddevika? Natur, hvite strender, bølger i vann som ikke er for kaldt? Joda, jeg er flink til å finne argumenter for det valget jeg har gjort.

Nå er jeg her, og mens jeg leser *Reis bedre* av Trygve Sunde Kolderup, støter jeg på ordet «regeneration» i teksten. Hadde jeg søkt på ordet «regenerative travel» før jeg reiste hit, hadde turen sett ganske annerledes ut. Jeg ville fått opp en rekke alternativer for overnatting, transport og aktiviteter som kunne bidratt til ikke bare å dempe flyskammen min, men også gjøre valg som faktisk bidrar til forandring. Reisemålet mitt er nemlig et sted på jorden der de svært målbevisst arbeider for at alle besøkene til øyverdenen skal ende opp med et pluss på oppbyggings siden i balansekunsten mellom å bygge opp og å rive ned.

Regeneration? Å gjenskape og gjenoppbygge det som er ødelagt – en høyst bibelsk tanke.

Debatten rundt folkehøgskolenes reiseaktivitet har utviklet seg til å bli en av nyere folkehøgskolehistorier mest langtrekkende og krevende diskusjoner. Det er en polariserende diskusjon om markedsføring, etikk og pedagogikk, der ethvert standpunkt vi velger forankres i solide forsøk på å finne argumenter for hva vi selv mener. God og herlig demokratisk praksis. Med COVID fikk folkehøgskolenes klimavedtak praktisk hjelp til å nå målene. Man reiser ikke i en pandemi. Etter at dørene ble åpnet igjen, har vi sakte,

men sikkert klatret oss opp på samme nivå som før pandemien, sammen med et mentalt tretthetsbrudd rundt unges klimaengasjement. Likevel er klimaendringene der, påvirkningen på natur og lokalmiljøer forsvinner ikke om vi slutter å snakke om det.

Reis bedre er en bok som kan gi samtalen fokus og en mer samlende retning. Ja, det er en tekst som moraliserer. Tittelen selv forteller oss at det vi gjør, kan vi gjøre mye bedre. Boken er delt inn i tre hoveddeler: Klima, natur og lokalmiljø – de tre viktigste områdene der vår reiseaktivitet har ringvirkninger.

Del 1 er, klimadelen, er den samme teksten som du har lest i aviser, andre bøker og hørt podkaster om. En kort og rask oversikt over klimasituasjonen og fortellinger om hvordan klimaet endres av vår reiseaktivitet, og en interessant del om klima og grønnvasking. Er dette siste noe vi driver med, er det naturlige spørsmålet jeg stiller meg selv mens jeg leser denne delen av boken.

Del 2 begynner å bli interessant. Her er det naturen som er i fokus. Her gir Kolderup oss mange fortellinger om hvordan man først og fremst i Norge, men også på kjente reisemål som Kenya og Portugal tilbyr reiseinnhold som er en motvekt til masseturismens nedbrytende egenskaper. Denne delen av boken er en gullgrube av ideer for hvordan vi som folkehøgskoler kan benytte vårt eget land på en annerledes og oppbyggende måte.

Del 3 er virkelig interessant. Som reisende forholder vi oss alltid til et lokalmiljø. Noen tar imot oss, noen tjener på vårt nærvær, andre taper på det. Men det fins måter å sørge for at det er de som tar imot oss i lokalmiljøet som tjener på at vi er der. Mens jeg leser dette, spretter det en pingpong-ball rundt i hodet mitt, ideene og refleksjonene over hvilke muligheter vi har, settes virkelig i spill.

Jeg tror at verdien av en bok som dette er at den kan få oss til å tenke annerledes om måten

vi legger opp våre reiser i folkehøgskolen. I litt for stor grad har diskusjonen vært om vi skal reise eller ikke, ikke hvorvidt det som er så viktig for oss kan gjøres på en bedre måte.

Jeg er blant de som har ment at så lenge vi har en pedagogisk god forankring i måten vi reiser på, så holder det. Etter å ha lest Kolderups bok, ser jeg at pedagogisk forankring ikke er nok. Det er mulig å ta det et skritt videre – ikke ved at vi slutter å reise, men at vi reiser annerledes, prøver å tenke på måter vi ikke har tenkt før, tenker gjennom tidsperspektivet, ressursperspektivet, hvem vi samarbeider med og hvordan vi som folkehøgskoler samarbeider om denne vesentlige delen av vår virkelighet. Vi skal reise bedre. Boken til Trygve Sunde Kolderup gir oss grunner for å tenke oss om (enda en gang).

Jeg får lyst til å invitere Trygve Sunde Kolderup til å holde en workshop for reisende lærere fra landets folkehøgskoler der vi legger fra oss våre tillærte reisemåter, og leker oss med å utvikle nye måter å reise på, kort eller langt, og som på en helt grunnleggende måte spiller ut de tre viktige delene rundt reiser som Kolderup tar opp i boken: Klima, natur og lokalmiljø. *Reis bedre* er en bok som trigger tankemusklene, og den kan med sin lettesthet være en bok som også elevene våre kan ha stor nytte av.

Med det ønskes en bedre reise! •

Trygve Sunde Kolderup har lang erfaring som reiseleder, har arbeidet i Turistforeningen, og skrevet flere bøker om friluftsturisme. Nå arbeider han med bærekraftig reiseliv i spor.eco. Du møter Kolderup i samtale med Einar Opsvik og undertegnede i podkasten Dannelsesreisen fra Arendalsuka.
www.dannelsesreisen.no

Endelig på norsk!

Utilstrekkelig – Hvorfor den nye moralen gjør de unge syke

Christian Hjortkjær
Verbum, 2024
117 sider

Anmeldt av Tom Arne Møllerbråten/
Ruth Silje Boklund

Christian Hjortkjær er kollega med oss i Danmark og jobber til daglig på Silkeborg folkehøgskole. Han har doktorgrad og har skrevet en rekke bøker i skjæringspunktet mellom filosofi, psykologi, sosiologi og teologi, i tillegg er han en svært populær foredragsholder i Danmark.

Nå har Verbum forlag oversatt boken *Utilstrekkelig*, og vi er glade for at denne lille perlen av en bok nå blir enda mer tilgjengelig. Hadde vi hatt pensum i folkehøgskolen, burde

nok kanskje denne vært på pensumlista.

Ruth Silje Boklund anmeldte boken for *steg* da den kom på dansk (*steg nr 2, 2021*). Her er utdrag fra hennes anmeldelse:

«Hjortkjær definerer dagens unge som estetiske etikere. Alle vi som har jobbet med ungdom en stund, tror jeg ser denne trenden. De er veldig pliktoppfyllende, flinke, med skyhøye krav til seg selv, ofte utmattet over alt de må prestere, samtidig som de skal være vågale, få med seg alt, tørre alt – være alt. Utilstrekkelige.»

«For å hjelpe en pasient må man stille en god diagnose. Og Hjortkjær bruker både litt tid på å definere og sette i sammenheng sin diagnose: Den nye moralen. Da man før visste hva man gjorde opprør mot, ofte en påtvunget moral, bruker han Freudianske termer for å forklare dette i boken. I dag har vi ikke den påtvungne moral å gjøre et opprør mot, på samme måte. Vi har gått fra moral til Ideal. Det samme gjorde Jesus, da han kom og forkynte et nytt evangelium, men han var også en bærer av nåde. Og det mangler vi i dag. Hjortkjær beskriver den nye moralen som hele tiden kommer med små dytt – puff – få mer ut av livet, få mer ut av dagen, søvnen, treningsøkten, foreldrerollen, forholdet, du kan alltid bli bedre. Denne moralen – den nye moralen – trenger også et opprør, men dette blir et motsatt opprør. Det blir et opprør basert på bevisstgjøring, det å velge å ta et ansvar for hvem jeg lar påvirke meg, og det å stoppe opp.

Hjortkjær har skrevet denne lille, relativt letteste boken, om et stort tema – som jeg anbefaler alle å lese.» •

Manus til morgensamling

Hvordan bidrar jeg til å gjøre min kollega god?

I hvert nummer av **steg** vil en skole presentere en morgensamling. I dette nummer er det rektor **Ole Petter Hansson** ved Lundheim folkehøgskole som har gitt oss manuset til en morgensamling han hadde for personalet i august.

Mitt aller beste råd er å prøve å leve opp til den gyldne regel i Matteusevangeliet der Jesus sier: «Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem. For dette er loven og profetene i en sum.»

For så skrive det litt om: Vær den kollegaen du vil at andre skal være overfor deg.

Carlo Ancelotti er en av verdens mest suksessrike fotballtrenere. Han har vunnet Champions League fem ganger som trener og gått til topps i alle de fem største ligaene i Europa. I den strålende ledelsesboka hans, *Quiet Leadership*, poengterer han i forordet to ting. 1. Han respekterer dem han arbeider med. 2. Relasjoner danner grunnlaget for alt han gjør som leder.

Han skriver at det er styrke og autoritet i å være rolig og selvbehersket, i å bygge tillit, ta veloverveide beslutninger. Videre hevder han at det ikke er nødvendig å brøle eller lede med jernhånd, men heller la makten som leder være underforstått.

Med sitt «Quiet Leadership» har han med suksess håndtert to av de idretts-

profilene i historien med sterkest personlighet, Zlatan Ibrahimovic og Cristiano Ronaldo. Om Ronaldo skriver Ancelotti: «Først ville jeg bli kjent med mennesket Cristiano Ronaldo. Deretter så jeg etter fotballspilleren». Alf Inge Berntsen som trente Erling Braut Håland i åtte år, sier det samme. Han var først og fremst opptatt av mennesket Erling.

Leder eller ikke. Jeg tror at dette er en god innstilling i et ethvert samarbeid.

En annen trener; Brendan Rodgers, sier at dette står skrevet på pannen til alle dine medarbeidere (og elever): Make me feel important.

Som ny rektor ble jeg kalt inn til møte med psykologen til en lærer. Læreren hadde vært langtidssykemeldt og et av de vanskelige områdene var fellesundervisning som vedkommende lærer hadde sammen med en medlærer. Han følte seg uviktig der han satt og ble passivt lyttende til sin kollega. Læreren ønsket en klar og tydelig arbeids-, tids- og ansvarsfordeling. Det skal sies at medlæreren hadde hatt stor glede og nytte av en slik planlegging med

en annen kollega. Vi er ikke alle like. Den andre kollegaen tok det som en selvfølge at han skulle komplettere, kommentere og til og med gå i rette med medlæreren.

Da jeg kom til Lundheim kom jeg inn i et særdeles begavet kollegium. Hva skulle jeg som 25-åring med lite selvtillit kunne bidra med? Mine kollegaer var jo i en helt annen liga. Men de fikk meg på et eller annet vis involvert, til å føle meg viktig. På åpningsfesten måtte jo noen sette stolene ut slik at de andre kunne briljere på scenen, og det var alltid noen elever som jeg kunne hjelpe - eller snakke fotball eller musikk med. Jeg kunne nok mer om fotball enn mine kollegaer, og på den tiden var jeg nok den i kollegiet som var mest bevandret i VG-listens topp 10.

Et lite sidesprang fra min tid på Lundheim: Jeg var nettopp blitt rektor. Min far pleide å komme på foreldrefester. Ja, han hadde god tro på meg, men var ganske så bekymret for meg som leder. Han traff da en av lærerne. Er ikke Ole Petter for snill til å være sjef, spurte min far med bakgrunn fra politiet. Kanskje, men han er flink til å

få det som han vil, var svaret min far fikk.

En av metodene mine var å foreslå det jeg ikke ønsket. Så kunne kverulantene i lærerråd etter hvert kverulere seg fram til det jeg egentlig ville.

Poenget så langt er å vise respekt, bygge relasjoner og få kollegaene til å føle seg viktige. Det er grunnmuren i å bygge et vinnerlag. Men det er også viktig å holde hverandre i flytsonen. Hva mener jeg med det?

Denne er utarbeidet av psykologen Mihaly Csikszentmihalyi i boken *Beyond Boredom and Anxiety*.

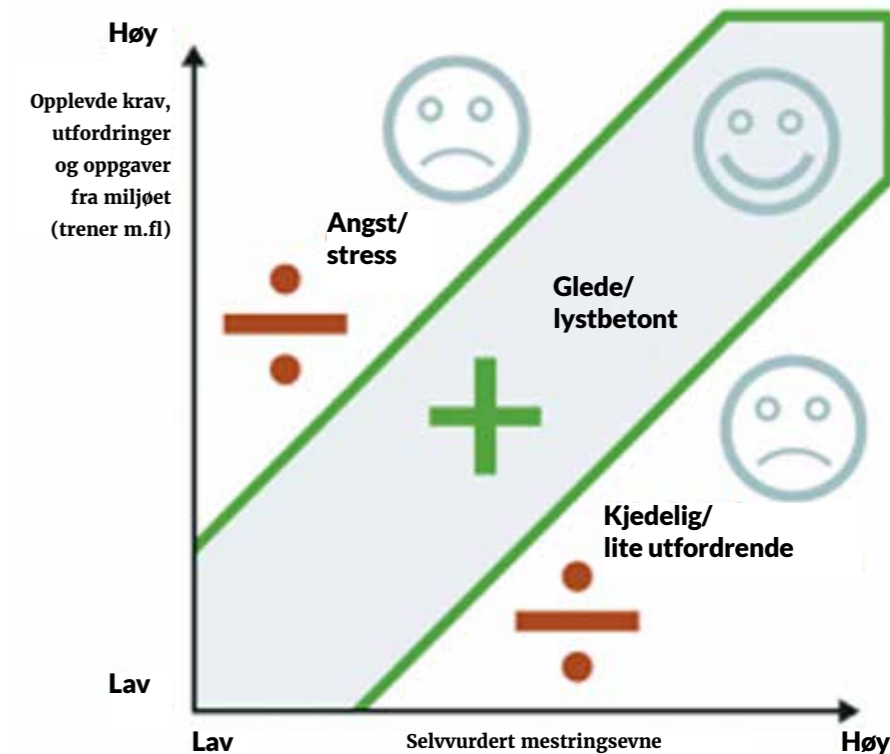
I flytsonen er vi når spillet erfarer som en konstant utfordring. Men det er en utfordring som en behersker fordi en har ferdigheter til å ta utfordringene.

Hvis kollegaer eller elever preges av angst og bekymring, kan det være at utfordringene er blitt for store. Vi må her ha i mente at utfordringene nødvendigvis ikke er i vår sammenheng, men kanskje utenfor vår arena.

På samme måte hvis vi legger merke til at kollegaer og elever kjeder seg eller er frustrerte, kan årsakene være at de møter for små utfordringer i forhold til forutsetningene.

Vi kan trekke våre kolleger både oppover og nedover i flytsonen. Kommer vi med skarp, dårlig begrunnet kritikk vil våre kollegaer trekkes nedover. De vil da ta mindre utfordringer. Gir vi våre kollegaer oppgaver litt over ferdighetsnivået, altså litt over det den det gjelder føler er sitt nivå, kan en utvikle større ferdigheter, som i neste omgang vil føre til at en kan ta nye og større utfordringer.

Det er det jeg har følt har skjedd med meg i min tid på Lundheim. Jeg har opplevd trygghet til å være den jeg er og har

følt at jeg har blitt innvilget tillatelse til å feile og mislykkes. Samtidig har jeg hele tiden blitt utfordret med oppgaver som jeg har følt har vært litt over mitt nivå, ja av og til i en annen liga. Skal vi utvikle oss er det nødvendig at vi noen ganger tar steg ut av komfortsonen.

Er det grupper med de flinkeste og mest intelligente som skårer høyest og får de beste resultatene? Jeg har med stort utbytte lest Adam Grants *Hidden Potential* i sommer. Han er tydelig på at det ikke er teammedlemmenes individuelle intelligens som betyr mest for teamets samlede

intelligens. Det som bidrar mest er medlemmenes sosiale ferdigheter. De beste teamene bestod av flest lagspillere, spillere som utmerker seg i å samarbeide med andre.

Han mener for øvrig at «teambuilding», «bonding exercises» og «sammenrislingsøvelser» er overvurderte. Det det kommer an på er om folk innser at de trenger hverandre for å lykkes med et viktig oppdrag.

Jeg håper at vi alle ser at vi trenger hverandre for å løse vårt viktige oppdrag, skoleåret 2024/2025 på Lundheim. •

Hva er dine grønne enger?

Tygg litt på ordet «hvile». Hvordan hviler du? Hva er dine pustepauser i hverdagen?

Av Victoria Bø, forfatter

Foto: Shutterstock

Stopp opp litt. Ta et innpust. Og et utpust. Kort sagt, unn deg en pustepause. Og siden du har satt deg ned og blar i dette bladet, stopp opp litt mens du leser denne artikkelen. Tenk på: Hva er dine vanlige pustepauser? Hvor hviler du hen? Hva hviler du best med?

Her får du noen blanklinjer å tenke på:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hva er «hvile»? Jeg vet ikke hva du rakk å tenke på, du kan gjøre pausen lenger om du vil. Men ordet «hvile», hva betyr det for deg? Kanskje du ser for deg å sitte stille litt i sofaen for deg selv? Eller kanskje får du opp andre indre bilder: en strand, sand, havet som strekker seg langt utover? Eller sitte på en stein og drikke te av termos i skogen? Kaffé på terrassen? Hugge ved? Bake noe? Eller hviler du best når du ser på serier? Eller prater med noen? Sitter på kafe? I bilen? Leiker med barn? Når du sovner på sofaen eller løper en tur?

Hva er travelhet? Og hva skjer når du tygger på ordet «hvile»? Er det et irriterende ord? Noe som dukker opp i ditt hode som et ord du helst vil sette tykke røde streker over? Noe du synes bare er bortkastet tid. Eller

oppdager du en lengsel? Min erfaring er at travelhet i livet mitt fort blir et hurtigtog som kjører tutende i motsatt retning av hvile. Når travelheten har fått livet mitt på sine skinner så kjennes «hvile» ut som noe som angår andre. Det å stoppe opp virker som en unødvendig brems som bare sinker den hurtigtogsreisen jeg har gått om bord i.

Travelhetens tog. Det kan være gøy å ha mye å gjøre. Og noen ganger er det nødvendig å ha det travelt. Rett og slett fordi og livssituasjonen livet krever det. Men andre ganger har vi mulighet til å ta aktive valg i forhold til hvile og travelhet.

Det å stadig velge å gå ombord i travelhetens tog tror jeg ikke i lengden er særlig sunt for mitt liv i hvert fall. Men hva tenker du om travelhet? Hva liker du/like du ikke med å ha det travelt?

Grønne enger. Jeg fyller teksten og pustepausen din med mange spørsmål. Kanskje er det langt fra hvile å tenke på hvile og travelhet. Men spørsmål er gode veivisere. Både til det vi vil ha mer av i livet og det vi vil gi mindre tid til.

Og det er ikke bare opp til oss å sørge for vår egen hvile. Bibelen minner oss riktignok om å holde hviledagen, en dag i uka, hellig. Men lytt også til hva Jesus sier i Matteus evangeliet: Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile. (Matt 11, 28).

Og før du blar videre, hør sangen som salmisten David synger om Gud i Salme 23: «Han lar meg ligge i grønne enger, han leder meg til vann der jeg finner hvile. (Salme 23, 2). •

«Uansett treng du et punkt som e fast»

Søsknene Bremnes snakket om boka si *Når du går* på Bjørnsonfestivalen. Jeg satt i salen og i hodet hadde jeg ukas sang på skolen: «Har du fyr?» Jeg har tenkt at den sangen handler om relasjoner, trygghet og forbilder.

Av Anne Gjerding,
internatleder på Molde folkehøgskole

Mens Lars, Ola og Kari fortalte om de gode familierelasjonene sine, ble det en bekreftelse for meg. Ola skrev sangen med helt ugjenkjennelig håndskrift mens han lå på sykehus etter et hjerneslag og Kari fikk den i hånda.

Mange ord. Nå har vi holdt på noen år med å beskrive hvordan vi definerer og jobber med dannelse. Vi har brukt mange, mange ord. Vi har skrevet mange sider. Og likevel fortsetter vi, presiserer på nytt, deler opp dannelsesmålene og finsliper metodene.

Jeg blir rett og slett lykkelig over poeten, som kan uttrykke det så kort og klart som slagpasienten Ola:

*Har du fyr, har du løkter langs din vei.
Har du fyr, et signal om riktig lei.
Ei lampe som gløder i mørket og lose dæ ut og frem.
Som tar dæ bort og hjemmefra, men også tar dæ hjem.*

Vi kan ikke dannes aleine. Vi danner hverandre. Vi leiter etter fyr. Vi er fyr.

Vi trenger en retning og ei lei å følge og vi trenger signal om at vi er på rett spor.

Dannelsesmål. Når jeg veileder for eksempel lederelevne våre, måler vi innsatsen og praksisen opp mot dannelsesmål vi har satt. Uten gode modeller og forbilder kan det bli en reint teoretisk øvelse.

Jeg hører at unge førstegangsforeldre googler oppdragelse og foreldrerolle, og jeg tenker at det er tynn støtte for den som ikke har egne, gode rollemodeller som fyr.

Jeg hadde en gang en lederelev som lyste slik at han sparte oss for mange ord og forklaringer. Han ble en referanse for resten av gruppa, og satte en standard å strekke seg etter.

«Alle vil jo egentlig få til det samme som ham,» sa de andre.

Store ord. Dannelsesmålene er store, glørete ord. Men hverdagspraksisen hans gav ordene et forståelig innhold, ikke sant.

«Ansvaret» ble å være til å stole på, fullføre oppgavene, gjøre avtaler og holde ord, etter hans modell.

«Samarbeid» ble å finne ut hva han gjorde, som fikk alle til å holde ham som sin favorittpartner.

«Respekt» ble å herme etter hans evne til å lytte og endre mening, til å stanse baksnakking, til å være konsekvent og ubestikkelig.

«Engasjement» ble å øve på å vise entusiasme

for aktiviteter og arbeidsoppgaver som i utgangspunktet ikke var favoritter og å bry seg om å lete etter bedre løsninger, med ham som forbilde.

Og så videre. Vi dannes hele tida og vi får det som regel ikke til med en gang. Det er ikke nok med ett sterkt lysende fyr, vi trenger lykter langs hele leia.

Håp. Jeg har bestemt meg for å tenke på det med håp. Jeg har bestemt meg for å ikke bli motløs av tanken på familie- og samfunnsstrukturer som løses opp og snyter ungdommen for nettverk og nære forbilder. Jeg vil ikke sutre over hva «vi kunne på samme alder» eller at «det er merkelig at de ikke lærer dette på skolen lenger».

Folkehøgskolen er i hvert fall et sted der det bygges sterke relasjoner. Og varige vennskap kan bli faste punkt for livet.

Alle frakter ei skjor last (Ola igjen), behov og håp og drømmen om å få det til. Når jeg ser hvordan elevene vokser personlig av å møtes riktig, av å bekrefte av nye venner og av å bli trygge nok til å stå i nye utfordringer, da tenker jeg at dannelse i hvert fall er lett å få øye på, selv om det ikke er så lett å definere og beskrive.

Lyktefest. Om to uker kommer gjengen min fra studietida på 80-tallet på besøk. Det er mange år siden forrige fysiske møte. Men de har satt spor i meg og gitt innhold til de glørete dannelsesordene samhold, trygghet, engasjement, kommunikasjon og respekt. Så det blir nok en lyktefest. •

Ei lampe som gløde i mørket
og lose dæ ut og frem,
som tar dæ bort og hjemmefra,
men også tar dæ hjem.

NKF's Landsmøte 2024 på Trondheimsfjord folkehøgskole

Foto: Anne Tingelstad Wøien

På bilde fra venstre: Kjetil Rydland, Lene M. Fredriksen, Janne M. Severinsen, Kjersti Versto Roheim, Øystein Vegge, Geir L. Ertzgaard, Tor Inge Askeland.

Styret i NKF 2024-25

Kjersti Versto Roheim, *styreleder*
Geir Ertzgaard, *lærer Solborg fhs*
Janne Severinsen, *kontormedarbeider/lærer Sagavoll fhs*
Øystein Vegge, *inspektør Sunnmøre fhs*
Lene M. Fredriksen, *lærer Kristiansand fhs*
Tor Inge Askeland, *styreleder IKF/rector Kristiansand fhs*

Varamedlemmer:

- vara: Hilde Maria Nicolaisen, *internatleder Svalbard fhs*
- vara: Kjetil Rydland, *økonomi og adm. leder Hurdal Verk fhs*

Utdrag fra landsmøtetalen til Kjersti

«Eg har lyst å ta fram bevisstheten om å vera fagorganisert! I Norden har vi ein god modell med trepartssamarbeidet mellom stat, arbeidsgiverorganisasjonane og arbeidstakarorganisasjonane. Modellen er kjempa fram og vi kan ikkje ta den for gitt. NKF og FHF på frilynt side er små organisasjonar og i forhandlingar er vi avhengige av Utdanningsforbundet. Det siste året er avtalen fornya, det har vore ein prosess- og her har det vore meir usikkert enn eg har vore klar over som arbeidstakar. Tusen takk til Andreas her og Angelina på frilynt side, som har stått i prosessen og rodd den godt i land!»
«Ein lobbyist har sagt: «Politisk påvirkning

dreier seg om å hevde seg i mengden av gode formål. Det er ikke nok å få politikernes støtte, det må også være vondt å ikke prioritere din sak». Det betyr at lokalpolitikere også er viktige inn mot valet 2025, dei skal representere partiet sitt og må ta ansvar også for rikspolitikken. Det skal smerte dei dersom folkehøgskulane ikkje blir prioritert! Dersom folkehøgskulen i deira bygd ikkje får gode rammevilkår så skal det gjera vondt. Forslaget om bortfall av tilleggspoenga gjorde noko med kampviljen hos oss – takk for alle gode innslag i lokalaviser og riksaviser, sosiale medier og radio/ TV. Søknin-gen til folkehøgskule gjekk opp i denne tida! Det tar vi sjølvsagt som eit godt teikn! Lat oss vidareføre den kampviljen inn mot lovarbeidet!» •

Demokratibåten

Arendalsuka er en mønstring og et mylder av frivillige lag, organisasjoner, politikk og næringsliv. Nærmere 2000 arrangement ble gjennomført på ulike arenaer. Dette er stedet for å knytte kontakter og delta på spennende debatter og foredrag.

Av Kjersti Versto Roheim,

styreleder i NKF og Folkehøgskolerådet

Innerst i Pollen, ved siden av NRK, hadde folkehøgskolene to seilskip liggende dette året.

Med fantastisk beliggenhet for å møte folk og deilig vaffellukt fra Sjømannskirkens frivillige, ble samfunnsaktuelle spørsmål løftet og diskutert.

Ekstra spennende var det å ha ungdomspolitikere om bord. De ser fortsatt verdien av skoledebattene, og flere mener de må lage litt show utav det, for å få elevene opp av mobilen og bli interessert i politikk. Det er dessverre mange i videregående som sier politiske spørsmål ikke angår dem, ifølge ungdomspolitikere.

Programmet startet like godt med et spørsmål om hvordan det står til med ungdommen? Filosof og forsker Henrik Syse med flere deltok og det ble en viktig samtale om ungdoms vilkår og utviklingen vi ser nå. Vi skulle gjerne hatt med en av våre elever i panelet også, til å si hvordan det oppleves. Våre debattanter gav et perspektiv på utfordringene med prestasjonsjag, det er vanskelig å slappe av, du må ikke gjøre feil, og sosiale medier tar mye tid og setter en standard det er umulig å leve opp til. Det var også fokus på mobbing på nett, noe vi alle

kan være obs på. Flere poengterte at vi må skape et miljø der det både er lov å gjøre feil og samtidig trene på å stå i livet i det som er krevende. Ungdommer trenger å bli utrusta «og ha bly i bunnen» ble det sagt. Det er også viktig å ha forventninger til unge mennesker, deres bidrag i samfunnet er vesentlig. Flere tok opp tendensene til ensrettede fellesskap og ekkokammer, noe folkehøgskolene kan jobbe med, der elevene kan trene på dialogkunst og delta i «uenighetsfellesskap».

Programkomiteen fikk spennende tema på dagsorden, med aktuelle og kunnskapsrike deltakere og arrangementene var godt besøkt. Folkehøgskolen SKAP i Mandal hadde eget program om betydningen av arkitektur og verdien av å stimulere unge til å utvikle sine kreative ferdigheter. Vil din skole bidra på båten neste år? Dette var så vellykket at vi bare venter på fortsettelsen og tar med oss erfaringene fra dette året i neste års planlegging.

Ekstra hyggelig var det at Musikkfolkehøgskolen Viken og Kristiansand folkehøgskole med sitt personale besøkte Arendalsuka og Demokratibåten.

Velkommen om bord i august 2025! •

Foto: Shutterstock

Folkehøgskolerådet har på vegne av folkehøgskolene takket ja til å være samarbeidspartner i 200-årsjubileet og markeringen for utvandringen til Amerika. Nettverket omfatter cirka 100 organisasjoner og institusjoner og har aktører både i Norge og USA.

Av Kjersti Versto Roheim,
styreleder i Folkehøgskolerådet

2025 vil det foregå mange arrangement rundt om i landet, og folkehøgskolene er invitert til å ta del, både som deltaker og som arrangør av ulike arrangement. Dette kan også være en mulighet for skolene til å invitere amerikanske ungdommer til norske folkehøgskoler og drive litt ekstra markedsføring mot norsk-amerikanske miljøer i USA.

Crossings 200 har to hovedspor:

- Jubileumsfeiring med fokus på historien og hva den kan lære oss i dag.
- Migrasjon i dag, hvilke perspektiver og nye muligheter ser vi? Hvordan kan vi

løfte fram barn og unges stemme, og forstå innvandringen til Norge i dag?

Sporene henger sammen slik leder for styringsgruppa Tora Aasland beskriver:

Historiene om norsk utvandring må fortelles og tolkes i vår tid for å gi nye generasjoner barn og unge over hele landet og fra alle kulturer, kunnskap og grunnlag for nye perspektiver, ikke minst relatert til innvandringen i Norge.

Gammel og ny tid. Folkehøgskolene vurderes som viktige i formidlingen av sammenhengen mellom gammel og ny tid. Samtidig som landets utvandringshistorie aktuali-

seres, kan man bidra til økt inkludering og forståelse for dagens flerkulturelle samfunn.

Daglig leder av Folkehøgskolerådet Anne Tingelstad Wøien ser folkehøgskolene som en naturlig samarbeidspartner for Crossings 200, i spørsmål knyttet til migrasjon, demokrati og medborgerskap.

Forskning. I mai var nettverket samlet i Oslo til inspirasjonsdag. Programmet var knyttet til forskning på utvandrerhistorien, hva som faktisk skjedde, hvilke kilder vi i dag har for ny forskning, og hva det kan lære oss i dag. Det er estimert at i tidsrommet 1815 – 1930 emigrerte mellom 50 – 60 millioner mennesker til Amerika fra Europa, via Storbritannia.

Emigrasjonen hadde derfor stor innvirkning på samfunnsutviklingen. I Norge var det cirka 800 000 som utvandret til USA og Canada, som regel med båt til England, tog tvers over England, før de gikk om bord i ulike Amerikabåter. Norske båter kom noe seinere i drift, med et godt organisert agentsystem rundt aktiviteten. Sett ut fra folketallet hadde Norge og Irland størst utvandring, og det preget lokalsamfunn i hele Norge. Det er også interessant hva impulsene fra Amerika gjorde med norske bygde- og bysamfunn. I flere bygder var det gårder som ble omtalt som Amerikagårder, der hjemvendte nordmenn hadde med seg inntrykk, nye metoder, nye måter å leve på og kanskje noe ekstra midler til utvikling av gårdsbruket.

Amerika og Frankrike. Søren Jaabæk (1814- 1894) ble av Hilde Sandvik, UIO, holdt fram som stortingsmannen som var mer påvirket av Amerika enn av Frankrike

i sin tenkning. Temaer som grunnloven, kvinners rettigheter, bondebevegelsen og den frie fagbevegelsen tok alle opp i seg elementer fra utviklingen i Amerika. Kanskje ikke så rart, da friheten i Frankrike var mer teoretisk, kun en til to prosent av den mannlige del av befolkningen hadde stemmerett for 200 år siden. Søren Jaabæk brukte kunnskapen fra Amerika til å arbeide politisk og fremme lovforslag for Stortinget.

Fra talerstolen oppfordret Tora Aasland folkehøgskolene til å planlegge arrangement i 2025, gjerne debatter som kan sette søkelys på dagens migrasjon og hvilke utfordringer og muligheter som ligger der.

Gylden sjanse. Her kommer altså en gylden sjanse for å bruke skolen som arena for gode arrangementer, involvere lokalmiljøet, skaffe spennende innledere og ha gode debatter.

Det er mulig å søke støtte til arrange-

menter gjennom Sparebankstiftelsen. Her kan det lønne seg å gå sammen med flere aktører, for å få støtte.

Mer informasjon kommer utover høsten og vi håper mange blir inspirert til å sette migrasjon og demokratisk deltakelse på dagsorden. Her kan vi tenke oss mange typer arrangement. Eksempel kan være et lørdagsseminar som er åpent for nærmiljøet, eller at elever jobber med problemstillinger i prosjekt over tid. Det er også muligheter for to skoler å samarbeide i prosjektet. Ta gjerne kontakt om du har ideer til arrangement, eventuelt arrangement i samarbeid med andre skoler eller organisasjoner. Vi kan også sette skolene i forbindelse med ressurspersoner i nettverket. Kontaktperson er Kjersti Versto Roheim, styreleder i Folkehøgskolerådet, tlf 48 14 18 41, kjersti@ikf.no •

Ny lov om folkehøgskolen – hvordan forvalter vi tillit?

Av Anne Tingelstad Wøien,
daglig leder i Folkehøgskolerådet

Regjeringen la fram sin perspektivmelding i august. I meldingen peker de på utfordringene de ser framover.

Vi blir flere eldre som skal ha omsorg og pensjon og færre unge til å dekke opp behovet. Beredskap og forsvar er viktigere enn på mange tiår og flere unge skal inn til førstegangstjeneste, forsvaret rustes opp. Vi strever fortsatt med å få bukt med klimautslippene og naturmangfoldet er under press. Det er behov for mer kraft og ny teknologi for å løse oppgaver på nye måter. Flere unge står i utenforskap og arbeidsproduktiviteten går ned. I tillegg vakler troen på demokratiene i verden.

Folkehøgskole. Hva har dette med folkehøgskole å gjøre tenker du?

Jeg tenker at folkehøgskolene har en svært viktig rolle i dette utfordringsbildet. Kunnskapsdepartementet har gjennom sitt høringsforslag til ny lov om folkehøgskolen pekt på særlig to utfordringer de mener folkehøgskolene skal ta økt del i framover:

Nemlig: 1. Demokrati og 2. Utenforskap. Om folkehøgskolene skal lykkes i å være

et viktig, aktuelt og alternativt supplement til det øvrige utdanningssystemet er vi helt avhengige av tillit.

Avhengige av tillit. Tilliten må i første rekke komme fra elever og foresatte som velger folkehøgskole som alternativ. Men – vi er også helt avhengige av tillit fra myndighetene, de som støtter skoleslaget med økonomiske midler slik at vi kan drive folkehøgskoler.

Forvalter vi tilliten godt nok? Ja, vil mange si, men myndighetene skal ikke styre oss. Nei, folkehøgskolene skal fortsatt være et fritt skoleslag uten pensum og eksamen, men vi må tenke igjennom om vi oppfyller skoleslagets formål på en god måte. På hvilken måte arbeider vi for allmenndanning og folkeopplysning (folkelig opplysning)? Hva legger vi i begrepene, hvordan jobber vi praktisk med dette?

Hvorfor? I forslag til ny formålsparagraf er det lagt til en rekke nye begreper. Hvorfor velger departementet å gjøre dette? Er det fordi de har en fornemmelse av at skolene ikke ivaretar folkelig opplysning og allmenndanning godt nok? Hvorfor mener de det er nødvendig å peke på både «demokrati, menneskeverd og livsmestring» og at skolene skal bidra til «mangfold og være åpen for alle»? Ligger ikke disse begrepene implisitt i begrepene folkelig opplysning og allmenndanning?

En undersøkelse fra 2017 viser at dersom tilliten i Russland hadde samme grad av tillit som i Sverige, ville inntekten per innbygger økt med nesten 70 prosent! I Italia 17 prosent, 6 prosent i Storbritannia og over 50 prosent på det afrikanske kontinentet.

Forvalte vårt formål. Men tillit gjelder ikke bare for økt økonomisk vinning. Tillit handler i kjernen om soliditeten i vårt

demokrati og den handler om soliditeten i folkehøgskolene. Forvalter vi ikke tilliten vi har på en god nok måte, vil myndighetene lage strammere rammer for oss. Det igjen kan bidra til å svekke den frie stillingen vi har hatt, og på lang sikt, dra grunnen vekk under folkehøgskolene slik vi kjenner dem. Vi ønsker ikke en slik utvikling. Derfor er det viktig at alle folkehøgskoler har et bevisst forhold til hvordan vi forvalter vårt formål og den tilliten vi har. •

Høring om ny lov om folkehøgskole

Folkehøgskolerådet skriver nå utkast til høringssvar til ny lov om folkehøgskolen. Vi ber alle medlemmer og alle skoler, (involver gjerne også styrene ved skolene) om å sende sine innspill til organisasjonene mens vi er i prosess. Organisasjonene tar med seg innspillene inn i møtene i Folkehøgskolerådet. Folkehøgskolerådet utarbeider et forslag til et felles høringssvar som sendes departementet. Men - vi ber dere om å sende inn høringssvar til departementet også fra deres egen skole. Fristen er 20. oktober. Fredag 4. oktober får alle skolene Folkehøgskolerådets forslag til høringssvar. Dette er da basert på innspill fra organisasjonene og forsøker etter beste evne å ivareta folkehøgskolene som helhet. Dere kan bruke dette forslaget som dere vil og vektlegge hva dere mener er viktigst. Det er lov å klippe og lime hvis dere ønsker det. Lykke til med arbeidet!

Ny folkehøgskolelov

Her er noen av endringene departementet foreslår og som de nå har sendt ut på høring.

§ 1 første og andre ledd skal lyde:

Lovens formål er å bidra til at det kan opprettes og drives folkehøgskoler i Norge. Folkehøgskole må være med i skolens navn, og bare skoler som er godkjent etter § 2, kan bruke navnet folkehøgskole.

Folkehøgskolenes formål er å fremme allmenndanning, folkeopplysning, demokrati, menneskeverd og livsmestring. Folkehøgskolene skal bidra til mangfold og være åpen for alle. Virksomheten til folkehøgskolene skal fremme bærekraftig utvikling.

§ 2e Elevombud

Departementet skal sørge for at folkehøgskoleelevene har tilgang til et nasjonalt elev-

ombud. Elevombudet skal gi elever råd og veiledning i saker knyttet til elevsituasjonen. Elevombudet kan ikke instrueres i sitt virke.

§ 4b Elevbetaling

Styret fastsetter størrelsen på elevbetalingen. Departementet kan gi forskrift om maksimal elevbetaling.

§ 5 Kurs

Skolen skal være eksamensfri. [flyttet fra § 2 bokstav a] Kravet til eksamensfrihet i første punktum er ikke til hinder for at folkehøgskoler kan legge til rette for at elever kan ta videregående opplæring i fag som en del av kursopplegget.

Skolen skal ha internat som en integrert del av læringsprogrammet. [flyttet fra § 2 bokstav b]

Skolen skal ha kurs som varer minimum 16,5 uker. [flyttet fra § 2 bokstav d] Skolen skal utarbeide en kursplan for hvert kurs. Kursplanen skal inneholde en beskrivelse av kurset opp mot formålet med folkehøgskole, jf. § 1 andre ledd. Kursplanen skal være offentlig tilgjengelig.

Studiereiser med overnatting som gjennomføres som en del av et kurs, skal settes inn i en pedagogisk sammenheng. For- og etterarbeid til en studiereise skal gjennomføres ved skolen.

Ny forskrift

Her er noen av endringene departementet foreslår og som de nå har sendt ut på høring.

§ 3 a Søknadsfrist og tilbud om plass

Søknadsfristen for opptak til folkehøgskole er 15. november. Folkehøgskoler med ledig kapasitet skal ha løpende opptak frem til oppstart av folkehøgskoleåret.

§ 6 første ledd første, andre og tredje punktum skal lyde:

På kurs må skolens internat integreres i det totale skoleopplegget. Elevene skal bo på internat. I særlige tilfeller kan det gjøres unntak fra kravet til internat i andre punktum. Kravet til internat gjelder ikke for Stiftelsen Nestor Seniorutvikling og Nordnorsk pensjonist-skole, jf. folkehøgskoleloven § 10 andre ledd. •

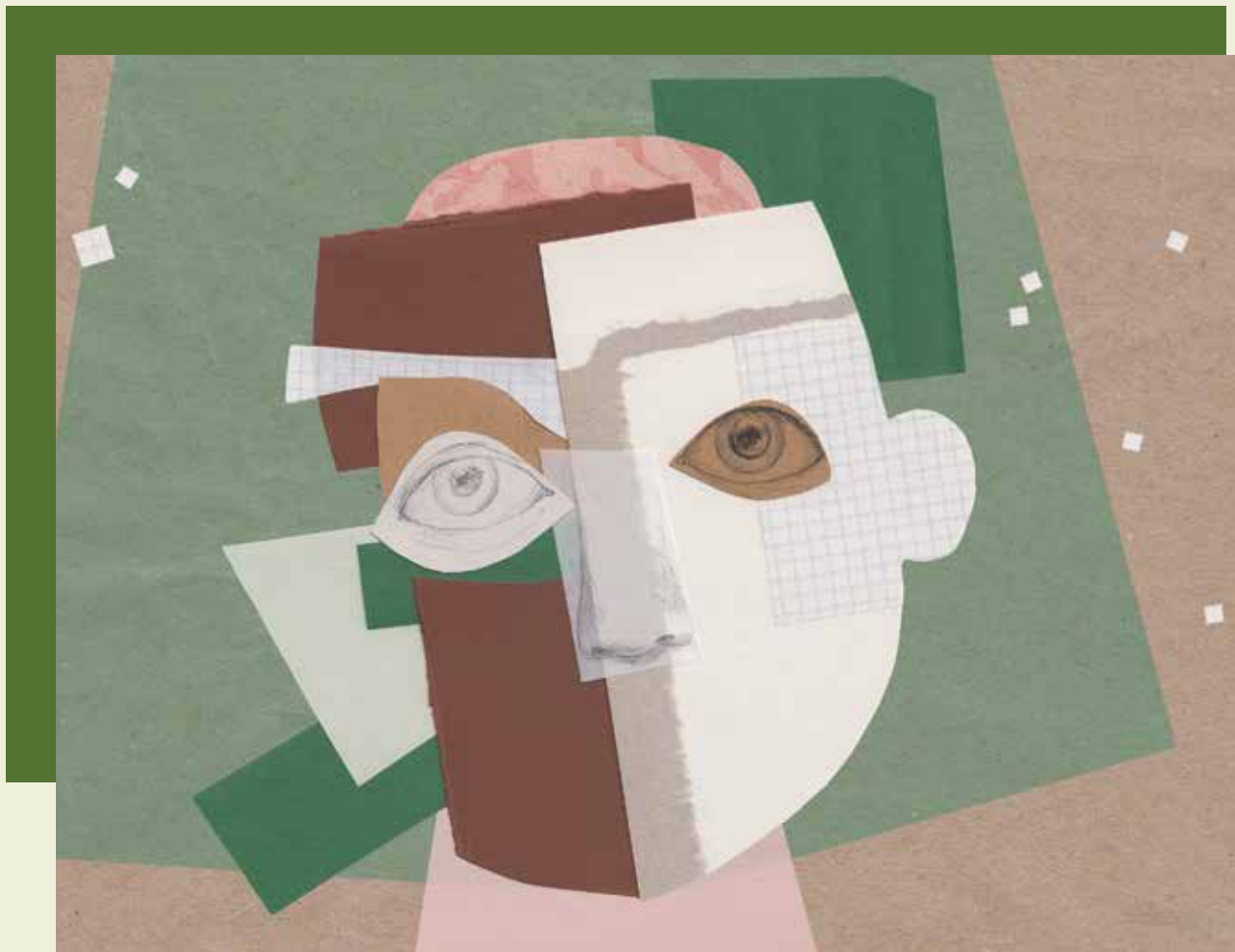
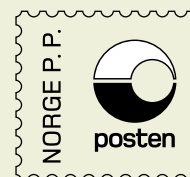

ISSN 2535-3284

Returadresse:
IKF
P.b. 9140 Grønland
0133 Oslo

Illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Du trenger ikke være ansatt i folkehøgskolen eller være medlem av NKF for å abonnere på steg. Abonnement tegnes hos Hilde på NKF-kontoret: hilde@ikf.no. Kr 200 for ett år.

Tema for neste nummer: Historie
Frist for innlevering av stoff: 1. november